

FASCISMUL
ITALIAN

CAPITOLUL 1

Introducere

Secolul XX a fost unul al marilor dezastre. Conflicte militare dar și ideologice, masacre, genociduri, toate au făcut acest secol cel mai sângeros, din câte a avut a le trăi omenirea. Lumea a fost dominată de lideri ce stăteau în fruntea unor regimuri totalitare. Lideri care, prin pârgghiile imense de care dispuneau, duceau o politică cruntă întru ideea ce o promovau.

Elementul esențial al a dictaturii fasciste a fost prezența unui lider puternic, ferm și carismatic în fruntea statului. Acest lider simboliza statul. Imaginea i-a fost creată cu ajutorul mașinilor propagandistice ale acestor state, dar și prin hotărârea și cruzimea de care dădeau dovadă acești lideri. Un popor se lasă condus de un regim autoritar și de un tiran atunci când individul ce face parte din acest popor se simte slab și neîncrezut. Pe fondul acestor predispuneri psihologice, cultul personalității a dat roade. Conducătorul statului însemna totul pentru fiecare și, desigur, era îndreptățit să elimine pe cei ce nu acceptau acest fapt sau pe cei care ar fi putut sta în calea unui viitor luminos.

După cum am menționat, regimului fascist îi erau caracteristice represaliile de masă, însă spre deosebire de cel comunist, epurările din interior erau mai puțin frecvente, ele fiind îndreptate mai ales asupra evreilor și ale teritoriilor nou-cucerite.

O psihologie de masă puternică a fost comună regimului fascist. Ideea de stat era atât de puternică, încât individul nu mai apela deloc la personalitate, locul ei fiind luat de „gândirea” de masă. Individul nu mai comportă ceva important în sine, el are valoare doar în grup. Paradele de masă demonstrează perfect acest fenomen: mii de oameni executând gesturi în unison, împinși de puterea înfricoșătoare a acestui regim. Manipularea societății avea un efect miraculos.

Adevăratele cruzimi ale acestui regim au avut loc, însă, în timpul celui de-al doilea război mondial. Miza era enormă pentru regimul fascist, scopul scuza orice mijloace, oricât de crude nu ar fi fost ele.

În acești ani s-a accentuat fenomenul numit Holocaust, adică nimicirea evreilor. Evreii erau impuși să trăiască în lagăre de concentrare, în ghetouri. Asupra lor se efectuau tot felul de experimente medicale și militare, introducându-li-se substanțe experimentale în sânge pentru a urmări efectul lor, expunându-i în camere de intoxicări cu gaze, arși în crematorii. Corpurile lor neînsuflețite puteau fi încărcate în camioane și duse spre crematorii asemeni celui mai ordinar gunoi. Copiii și femeile ajunse în aceste lagăre nu erau excluși de la tratamente inumane: erau despartiți de ceilalți membri ai familiilor lor, erau impuși la munci istovitoare pe fond de malnutriție, schilidoți de către gardieni, iar în caz de hotărâri ale unor funcționari, arși în crematorii, înpușcați și aruncați într-o groapă comună cu cea mai mare cruzime. În anii războiului victime ale fascismului au devenit peste 50 milioane de oameni. Prizonierii de război aveau și ei parte de tratamente similare.

Pe lângă violența criminală, ca trăsătură similară esențială a acestui regim, trebuie analizat și alt aspect al sincronității în pregătirea către un război de talie mondială.

Cel de-al II-lea Război Mondial cu prețul a zeci de milioane de jertfe a contribuit la distrugerea fascismului ca sistem de guvernare. Acest regim a fost la fel de crud atât în Germania, cât și în alte state în care era instituit.

Fascismul a fost și rămâne un fenomen macabru și tragic al secolului XX.

Sperăm că această sistemă odioasă – fascismul va constitui doar o filă tragică, dar trecută ale istoriei omenirii. Nici o explicație și nici o scuză nu poate fi valabilă pentru a motiva existența lui.

CAPITOLUL 2

Cauzele și condițiile apariției fascismului

Ascensiunea drepte radicale după primul război mondial a fost fără îndoială un răspuns, o reacție la pericolul și chiar la realitatea revoluției sociale și a puterii clasei muncitoare în general, la Revoluția din Octombrie și leninism în special. Fără acestea, nu ar fi existat fascismul, deoarece, deși extremiștii demagogi de dreapta au fost prezenți în politică într-un număr de țări europene începând cu sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, totuși au fost foarte bine ținuți sub control înainte de 1914. În această privință, susținătorii fascismului au, probabil, dreptate în afirmația că Lenin a dat naștere lui Mussolini și lui Hitler.

Condițiile apariției fascismului sunt în număr de patru.

Prima condiție a fost că trebuia să se bucure de asentimentul și legitimitatea generale. Democrația însăși se bazează pe acest asentiment, dar nu îl și creează, cu excepția faptului că în democrațiile bine stabilite și procesul în sine al votului normal a tins să confere cetățenilor - chiar și celor în minoritate - un sentiment că procesul electoral legitimează guvernele pe care le generează. Dar puține dintre democrațiile interbelice erau stabile. Într-adevăr, până la începutul secolului douăzeci, democrația exista în puține țări - Statelor Unite, Franța și cam atât. Într-adevăr, cel puțin zece dintre statele Europei după primul război mondial erau fie în întregime noi, fie altfel decât în situația anterioară, pentru că nu au prezentat o legitimitate specială pentru locuitorii lor. Și mai puține democrații erau stabile. Politica statelor din Era Catastrofei era, mai curând, o politică de criză.

A doua condiție a fost un grad de compatibilitate dintre variatele componente ale "poporului", al cărui vot suveran urma să determine guvernul. Teoria oficială a societății burgheze liberale nu a recunoscut "poporul" ca un corp de grupuri, comunități și alte colectivități cu interese potrivit clasificării respective, în ciuda faptului că antropologii, sociologii și toți politicienii care desfășurau o activitate politică recunoșteau acest lucru. Oficial, poporul, mai curând un concept teoretic decât un organism viu real de ființe umane, consta dintr-un ansamblu de indivizi ale căror voturi se adăugau la majoritățile și minoritățile aritmetice, care se traduceau în adunări alese ca guverne majoritare și opoziții minoritare.

Acolo unde votul democratic a trecut frontierele dintre împărțirile populației naționale, sau acolo unde era posibil să se concilieze sau să se înlăture conflictele dintre ele, democrația a fost viabilă. Oricum, într-o eră de revoluție și tensiuni sociale, lupta de clasă s-a transpus în politică mai degrabă decât pacea între clase. Intransigența ideologică și de clasă puteau distruge guvernul democratic. Acordurile de pace încheiate în fugă după 1918 au înmulțit ceea ce noi, la sfârșitul secolului douăzeci, numim virusul fatal al democrației, adică divizarea corpului de cetățeni exclusiv conform demarcațiilor etnico-naționale sau religioase.

Căderea celor trei imperii multinaționale, Austro-Ungaria, Rusia și Turcia, a fost înlocuită de trei state supranaționale, ale căror guverne erau neutre față de numeroasele naționalități peste care guvernau, cu state într-o proporție mai multinațională, fiecare identificat cu una sau cel mult două sau trei dintre comunitățile etnice dintre granițele respective.

A treia condiție a fost ca guvernele democratice să nu aibă prea mult a face cu guvernarea. Parlamentele au început să funcționeze nu atât ca să guverneze, cât pentru a controla puterea celor care făceau acest lucru, o funcție care este încă evidentă în relațiile dintre Congresul Statelor Unite și președinția Statelor Unite. Erau mecanisme desemnate ca frâne și care au acționat ca motoare. Adunările suverane, alese pe baza unor drepturi cetățenești restrânse, dar pe cale de a se extinde, au fost, desigur, comune începând cu Era Revoluției, dar societatea burgheză a secolului nouăsprezece a presupus că mulțimea cetățenilor săi și-ar căpăta locul nu în sfera guvernării, ci în economia care se autoreglează și în lumea asociațiilor particulare și neoficiale (societatea civilă)*. Ea a ocolit dificultățile guvernelor în funcție, prin adunările alese, în două moduri: prin a nu se aștepta prea mult să guverneze sau chiar să emită legi de la parlamentele lor și prin a observa că guvernarea - sau mai curând administrarea - ar putea fi dusă mai departe fără să se țină seama de capriciile sale. Așa cum am văzut, organisme ale unor oficiali independenți, permanent numiți public, deveniseră un instrument esențial pentru guvernarea statelor moderne. O majoritate parlamentară era capitală numai acolo unde decizii de conducere majore și controversate urmau a fi luate sau aprobate, iar organizarea și menținerea unui organism adecvat de susținători era sarcina majoră a conducătorilor de guverne, de când (numai în cele două Americi) guvernul regimurilor parlamentare nu era ales direct. În statele cu sufragiu restrâns (adică un electorat compus în special din minoritatea bogată, puternică și influentă) acest lucru a fost făcut mai ușor de un consens comun a ceea ce constituia interesul lor colectiv ("interesul național"), ca să nu mai amintim de resursele de patronaj.

Secolul douăzeci a multiplicat ocaziile când a devenit esențial ca guvernele să conducă. Statul care s-a limitat la asigurarea legilor de bază pentru afaceri și pentru societatea civilă, iar poliția, închisorile și forțele armate - la cele pentru menținerea în frâu a pericolelor interne și externe, "statul de tip paznic de noapte" al spiritului politic a devenit tot atât de învechit ca și "paznicii de noapte" care au inspirat metafora.

A patra condiție a fost bogăția și prosperitatea. Democrațiile din anii '20 s-au destrămat sub tensiunea revoluțiilor și a contrarevoluțiilor (Ungaria, Italia, Portugalia) sau a conflictelor naționale (Polonia, Iugoslavia); iar cele din anii '30- sub tensiunile Marii Crize.

CAPITOLUL 3

O tara tanara, un om tanar

Mussolini s-a nascut intr-o duminica, la 29 iulie 1883 la Varano dei Costa, mic grup de case vechi situate pe o inaltime a Doviei, catun al comunei Predappio, langa Forli, in Romagna. Tatal, Alessandro, este mester fierar; cam palavragiu si vorbaret, amator de femei si de bautura, corespondent al ziarelor anarhiste din Forli si care se mandreste ca scrie despre socialism si revolutie.

Familia Mussolini o scoate greu la capat. Tatal a izbutit totusi sa construiasca o mica batoza, pe care o inchireaza taranilor, iar mama, Rosa, nascuta la Maltoni, contribuie cu salariul ei la gospodarie. Cand moare, in 1905, la varsta de 46 de ani, istovita de munca dupa o viata de devotament, Alessandro se instaleaza ca hangiu la Forli. Acolo traieste cu Anna Guidi, vaduva unui taran ruinat, unul dintre acei nenumarati tarani coplesiti de datorii si impozite, care isi pierd tot avutul si ajung in randurile nenumaratorilor „braccianti”, zileri nenorociti.

Alessandro, cu toate ca e privilegiat in comparatie cu umilii zileri, cunoaste si el, in mod direct, vitregia timpurilor. In noua lui familie, caci Anna Guidi are cinci fete, cea mai tanara dintre ele, Rachele, nascuta in 1892 si care va deveni mai tarziu nevasta lui Benito, conduce gospodaria Chiadinilor, din Forli, pentru un salariu de trei lire pe luna. Seara, in familia Mussolini, ca a multor altor italieni, singura mancare este mamaliga, „polenta”, carnea fiind o mancare cu totul rara, daca nu chiar necunoscuta. Cu toate acestea Mussolini nu cunosc mizeria propriu-zisa si nici saracia lucie in care traiau numeroase familii italiene. Copilaria lui Benito se desfasoara la adapostul grijilor legate de munca si de foame. E un baiat bataos, certaret, care-si disputa cu inversunare partea lui din micile furtesaguri la care se dedau copiii tuturor satelor in vagabondajele lor.

„Acum douazeci si cinci de ani eram un copil mandru si violent- va scrie el.- Unii dintre tovarasii mei mai au si astazi pe cap cicatrice lasate de pietrele aruncate de mine. Nomad din instinct, mergeam de dimineata pana seara de-a lungul fluviului si furam cuiburi de pasari si fructe. Mergeam la slujba la Biserica... o insoteam pe mama. Il ajutam pe tata in munca lui umila si grea...”

Familia Mussolini locuia pe atunci intr-o casa simpla – trei odai sumar mobilate – dar inzestrata cu strictul necesar: pat de fier, dulap, bufet; una din odai, atata vreme cat a trait mama lui Mussolini, era folosita ca sala de curs. Mama, pe care Benito a iubit-o cu duiosie, a avut grija sa-i asigure o invatatura temeinica. Ea il inscrie la colegiul Salesienilor din Faenza, unde disciplina este stricta, iar tratamentul diferit al elevilor – regula. Mussolini, mandru, certaret – i-a spus mamei lui : „Intr-o zi Italia se va teme de mine” – spumega in tacere, arunca o calimara unui profesor in obraz, incearca sa fuga, este adus inapoi, il raneste cu briceagul pe un coleg de clasa. Totusi este mentinut, fiind un elev bun, dar familia n-are bani si trebuie sa il retraga pe Benito de la colegiu dupa ce-i fusese respinsa o cerere de bursa.

Se inscrie ca intern la colegiul din Forlimpopoli. In curand este exclus din cauza comportarii lui si continua cursurile ca extern, locuind la o batranica. Continua sa fie acelasi strengar fara bani, care devine pe neasteptate pasionat de muzica.

A fi licean este un privilegiu de care nu se bucura toti italienii de varsta lui. In aceiasi epoca, in sud, in acel Mezzogiorno care este cancerul Italiei, apropae 80 % din populatie este analfabeta. Conditilor naturale nefavorabile li se adauga povara istoriei: pe aceste intinderi aride exista in acelasi timp parcele insuficiente si latifundii nelucrate, unde mai traiesc inca tarani nenorociti, prada malariei, foamei, epuizarii, ignorantei.

Desi sudul stagneaza si desi, din cauza cresterii demografice, situatia se inrautatestea, cand tanarul Mussolini paraseste colegiul din Forlimpopoli ca sa treaca la Scoala normala , economia italiana cunoaste un puternic progres.

Intr-o zi, Alessandro Mussolini i-a spus baiatului sau : „Tu ai sa fii Crispi de maine”.

Sicilianul Crispi, la inceput revolutionar, apoi ministru autoritar, fauritorul unei politici reactionare si represive, se prezinta ca aparator al ordinii impotriva partidelor extremiste: incearca chiar o apropiere de Vatican si, mai ales, intreprinde o politica de prestigiu prin care se ajunge la alianta cu Germania si la aventura coloniala din Abisinia. Crispi este un sincer admirator al Germaniei, din ura fata de Franta dar si datorita fascinatiei pe care o exercita asupra lui statul puternic construit de Bismarck.

La scoala, in clasa, Mussolini, in picioare alaturi de colegii lui, comemeoreaza mortii de la Adoua si jura sa-i razbune. Marturia este demna de retinut pentru semnificatia pe care o are: ranirea sentimentului national italian la Adoua in 1896. Altii considera infrangerea de la Adoua o dovada a zadarniciei expeditiilor coloniale. Dintre acestia face parte si tatal lui Mussolini. El strange bani pentru ranitii si bolnavii armatei din Abisinia; in toata Italia au loc maifestatii antimilitariste. Oamenii striga: „Traiasca Menelik”(imparat al Etiopiei. Venit la putere cu sprijinul Italiei, Menelik al II-lea a intrat apoi in conflict cu ea, deoarece Italia a incercat sa-si insituie protectoratul asupra Etiopiei, ceea ce a avut ca urmare razboiul italo-abisinian, terminat cu infrangerea Italiei) si smulg sinele de cale ferata ca sa impiedice trupele sa plece. Asa isi exprima forta tanarul curent socialist.

Partidul muncitorilor italieni s-a constituit la Genova in august 1892. Acest partid mosteneste insa o veche traditie. Alessandro Mussolini personifica trasaturi ca vorbarie, generozitate, anarhism si confuzie, caracteristice inaintasilor socialismului italian.

Alessandro este membru al Internationalei, casa lui este locul unor discutii permanente. El il da fiului sau numele de Benito in amintira lui Benito Juarez, eroul independentei mexicane si i le adauga si pe acelea de Amilcare si Andrea, in cinstea celor doi socialisti italieni, Amilcare Cipriani si Andrea Costa. Totusi acest revolutionar, acest om violent, a carui influenta asupra lui Benito a fost certa, dar greu de cantarit, este si un reformist, un legalist, ca toti fruntasii partidului, Bissolati, Bonomi, Treves.

Socialistii acestia sustineau ca in ceea ce priveste filozofia sunt marxisti.

In 1896, Mussolini nu-i decat elev la colegiul din Forlimpopoli; canta din trombon la fanfara, e un element turbulent si asista intr-o zi la plecarea emigrantilor spre Brazilia. Noua familii, greu impovarate de saci, parasesc, fara speranta de intoarcere, „terza Italia”, „Italia burgheza, care refuza un coltuc de paine bietilor muncitori” – scrie Alessandro in „Gandirea romagnola”. Benito este emotionat, ca si tatal sau, si-si va aduce mai tarziu aminte de acest tablou sfasietor.

In ultimii ani ai veacului al XIX-lea, emigrarile se inmultesc. In timp ce Crispi, cu impulsivitatea sa de meridional autoritar, invoca grandoarea Italiei, italianii parasesc in masa tanara lor patrie, alungati de mizerie, tocmai in momentul in care in nord capitalismul italian se dezvoltă. Alessandro Mussolini si fiul sau sunt emotionati pe drept cuvânt, caci acesti emigranti se inghesuie pe punctele vapoarelor, pe culoarele stramte dintre cabine pentru o calatorie grea si fara perspectiva de intoarcere. In tinutul Venetia, in Romagna, unii isi vand tot avutul ca sa-si poata plati calatoria, ademeniti de reclame inselatoare, apoi, ruinati, striga de dincolo de Atlantic dupa ajutor. Aceasta hemoragie de oameni confirma mizeria maselor din sud, explica elocvent aspectele campaniei din Abisinia, care nu urmareste decat sa dobandeasca materii prime, pietre, profituri – capitalismul italian este departe de a-si fi atins acum maturitatea – cat sa exporte mizerie prin export de oameni.

Asadar, o data cu Crispi, politica coloniala a Italiei, trimitand oameni spre granita, pune accent pe necesitatea de a gasi terenuri pe care sa le populeze cu proletari. Asa se va naste legenda despre „colonizarea unei natiuni sarace”, al unei „Italii proletare”, calauzita de necesitatea natiunii imperialiste ca Marea Britanie si Franta. Aceste teze vor fi insusite de fascism.

Cam in aceasta epoca apare in viata politica a Italiei, in Sicilia, cuvantul „fascie” (in antichitatea romana, fascia simboliza puterea si era purtata de lictorii care aveau misiunea sa insoteasca anumiti magistrati). In mai 1892 se alcatuiesc , mai intai la Palermo, apoi in toata insula, „fascii”, adica asociatii de muncitori. Miscarea se raspandeste repede, spontan si cu violenta, cerand impartirea pamanturilor si reducerea impozitelor. In 1893 izbucneste rascoala. In 1894, Crispi proclama starea de asediu in toata Sicilia. In nord, atentatele anarhiste se inmultesc. In acelasi timp, in Franta Caserio il asasineaza, la 24 iunie 1894, pe presedintele Sadi Carnot. Este perioada in care, fara reprezentanta legala, revolta se exprima prin atentat. Discutiile din casa lui Alessandro Mussolini devin mai insufletite. Benito asista si el la aceste dezbateri agitate. Sectiile Partidului muncitorilor sunt dizolvate. In 1897, un anarhist, Acciarito, incearca sa-l uida pe regele Umberto I. Punctul culminant al incoronarii sociale, pe care scandalurile si coruptia cercurilor parlamentare o atata, este atins la Milano. La 6 mai 1898, cand incep tulburarile, marchizul di Rudini il inlocuieste pe Crispi.

Rascoala, o rascoala a foamei, fara arme , spontana, se mentine in centrul orasului, pe care generalul Bava-Beccaris il declara sub stare de asediu. Ziarele „Avanti!” si „Osservatore cattolico” sunt suspendate, iar Turati, Don Albertario sunt arestati; cu catuse la maini si legati intre ei cu lanturi, defileaza prin orasul in care revolta este inabusita, lasand in urma ei cel putin 100 de morti, printre care femei si copii.

Opozitia impotriva lui Crispi a fost condusa de un barbat de 58 ani, un piemontez prudent, cu trasaturi regulate si fine. Este vorba de Giuseppe Giolitti, nascut la Mondovi, a carui personalitate va domina istoria Italiei pana la dobandirea puterii de catre Mussolini, in 1922. Jurist stralucit, Giolitti a facut cariera administrativa, apoi a fost deputat in 1882 si ministru in guvernul Crispi. Guvernarea sa va incepe in 1902 si va dura, cu cateva mici intreruperi, pana in 1914. Dar in 1900 – ultima prelungire a crizeidin 1898 – anarhistul Gaetano Bresci, desemnat de catre tovarasii sai printr-o tragere la sorti, se intoarce din Statele Unite. Cu doi ani inainte, Umberto I l-a decorat pe generalul Bava-Beccaris pentru actiuna sa de la Milano si pentru felul in care a aparat civilizatia. La 29 iulie 1900, regele pleaca, in masina de la Monza, unde asistase la un concurs de gimnastica, ca sa se intoarca la palat. Gaetano Bresci, urcat pe un scaun, trage asupra lui 4 gloante si-l uide. Emotia este imensa. Benito Mussolini are 17 ani. Poarta o lavaliera neagra, ca poetii si anrhistii, iar „Avanti!” din 1 februarie 1901 anunta ca la Forlimpopoli camaradul student Benito Mussolini l-a omagiat pe Giuseppe Verdi, rostind un discurs foarte aplaudat.

La inceputul secolului al XX-lea, Italia are un nou rege, Victor Emanuel al III-lea, un om de stat, Giolitti, si, printre locuitorii sai, un tanar slab, caruia ii place sa recite versuri si care si-a obtinut in mod stralucit diploma de invatator.

„Si eu aveam o diploma...o diploma care-ti ingaduie sa-ti castigi painea. Aveam optsprezece ani” – scrie Mussolini in autobiografia lui. In ea apare asa cum era pe atunci :

un tanar nervos, straniu, care mergea cu pasi repezi pe drumurile comunei Predappio tinand o carte in mana, fara sa ridice ochii, declamand.

Se inscrie in 1900 in Partidul socialist si, spre deznadejde a mamei lui, o femeie foarte pioasa, nu se mai duce la Biserica. Ni-l putem inchipui prost imbracat, parcurgand cu inflacarare lecturi eroice, mandru de cultura sa foarte proaspata si totusi sumara, clocotind de energie si inactiv. Caci in acest inceput de veac invatatorii existau cu duiumul in Italia, insa posturile erau rare. Mussolini, spumegand de furie neputincioasa, incearca timp de un an sa se angajeze. Cauta sa obtina un loc de secretar la primaria din Predappio. Primarul refuza. Alessandro Mussolini ameninta : „Intr-o zi o sa-l accepti ca stapan” – spune el. Dar lucrurile nu se aranjeaza, si Mussolini incearca intr-una „sa-si castige painea”.

Plin de amaraciune, cu sarcasmul pe buze, tanarul Mussolini, „zvarlit la marginea societatii”, declansat, vorbeste de intentia de a-si arde cartile si diploma.

Dar asta nu-i de ajuns ca sa satisfaca setea lui de actiune, setea lui de a-si manifesta existenta. Are 18 ani si se dedica cu disperare aventurilor amoroase, alearga dupa fete, le poseda pe scara, in mod brutal, incearca sa-ti calmeze dorinta si sa-si consume puterile, sa se potoleasca in acest soi de fantezie. Frecventeaza barurile satului, se ia la bataie. Din aceasta perioada dezordonata ii va ramane toata viata gustul pentru cuceririle rapide si ...un sifilis prost tratat. Din fericire pentru el, in februarie 1902, municipalitatea din Gualtieri, langa Reggio Emilia, cauta un suplinitor si-l alege – din simpatie politica atat pentru tata cat si pentru fiu – pe Mussolini. Din februarie pana in iunie 1902 va preda in scoala, va cunoaste viata de invatator. Il plictiseste insa. Devine amantul unei femei maritate, pe care o domina, continua sa se bata, danseaza; violenta ii scilipeste in priviri; pana si imbracamintea lui caraghioasa nelinisteste. Scrie cateva articole in „Giustizia” socialistului Prampolini, ia legatura cu socialistii regrupati in cooperativa. Intalneste acolo niste tarani cumsecade, linistiti, care, ca in intreaga vale a Padului, au organizat asezaminte trainice bazate pe cooperatie, ce incep sa centralizeze vanzarile si cumpararile si constituie temelia economica a socialismului reformist. Tanarul Mussolini este dezamagit: aici nu exista nici o revolutie, ci doar legalitate si intrajutorare. In fata acestor oameni maturi, el il reprezinta pe tanarul cu destin imprecis, pe semiintelectualul nesatisfacut – castiga doar 56 de lire pe luna – care cauta un drum dogoritor. Se gandeste sa plece in Madagascar, apoi, in iunie 1902, cand i se termina suplinirea, ii telegrafiaza mamei lui; primeste banii ceruti, 45 de lire, si trece ...in Elvetia.

In Elvetia Benito e un necunoscut care trebuie sa supravietuiasca. Munceste din greu ca zidar, indura foamea; opulenta hotelurilor de lux pentru turisti il revolta; citeste meniul la un hotel : „Ai de ce innebuni – spune el – porcii...”

Hainele ii spun boltite si murdare. Viseaza cu oarecare complezenta: „Ma cuprinde o nemarginita melancolie, si m-am intrebat pe malul Lemanului daca mai merita osteneala sa traiesc o zi”. Petrece o noapte intr-o lada sub podul mare din Lausanne si cand iese de acolo dis-de-dimineata e arestat pentru vagabondaj. Traieste intr-o saracie lucie. Dar aceasta perioada e scurta. Printre emigrantii italieni, intelectualii sunt putini. In scurt timp, Mussolini se afirma ca un revoltat curajos. A ajuns la varsta serviciului militar si, cum nu se intoarce acasa, este condamnat la un an de inchisoare pentru dezertare. In curand este remarcat. Devine secretarul Asociatiei zidarilor din Lausanne, da lectii de italiana, scrie cateva articole.

In locul mizeriei, incepe o viata boema, dezordonata si exaltata.

La 18 martie 1904 intalneste, la o adunare tinuta la Geneva, o revolutionara rusoaica, Angelica Balabanova. Este o femeie micuta, urata, dar cultivata si poliglota. O intereseaza acest tanar, cel mai prost imbracat dintre emigranti, cel mai murdar, care injura vesnic si ia mereu atitudine de sef, scrasnind din dinti. Il socoteste sfios, se imprietenește cu el, ii gaseste de lucru. Mussolini trage acum in fiecare dimineata, pentru un negustor de vinuri, un carucior plin cu sticle. Balabanova il indeamna mai ales sa studieze.

Desi poarta intotdeauna la el o medalie cu efigia lui Karl Marx, Mussolini n-a citit „Manifestul Comunist”. La indemnul Balabanovei frecventeaza Universitatea; la Laussane, biblioteca; invata franceza, germana. Traduce din germana, impreuna cu Angelica Balabanova, broșura lui Kautsky „Revoluția in mars”, iar din franceza „Cuvintele unui revoltat” de Kropotkin. Isi inmulteste lecturile, are discutii cu emigrantii polonezi, rusi, italieni si cu socialistul Giacinto Menotti Serrati. I se propune o slujba la New York, la ziarul „Proletarul”, dar renunta fiindca mama lui este bolnava. In sfarsit a iesit din anonimat.

In acest creuzet de oameni si idei pe care-l reprezinta Elvetia la inceputul veacului, Mussolini s- a descotorisit de „regionalismul” asa de caracteristic atator italieni. A sfaramat cadrul ingust al Romagnei sale natale. Si-a format o cultura, oricat de superficiala ar fi fost ea, a cunoscut mai ales oameni, s-a afirmat in fata lor si uneori in fata unora dintre cei mai ilustri. De pilda, intr-o conferinta contradictorie despre Hristos, l-a contrazis pe socialistul belgian Vandervelde.

Tanarul, care-si insotea alta data mama la Biserica, este hotarat impotriva clerului. In ziua de 7 septembrie 1903, pastorul Tagliatella vorbeste despre Dumnezeu. Mussolini se ridica , isi pune ceasul pe masa.

- Dumnezeu nu exista – spune el. – Vreti dovada? Iat-o. Dumnezeule – contiuna el – daca existi, iti acord cinci minute ca sa ma trasnesti. Te insult !...Te ultragiez!...

Asteapta in tacere, apoi spune:

-Vedeti bine, Dumnezeu nu exista!

Aceasta anecdota, povestita in nenumarat ocazii, il defineste asa cum era pe atunci si asa cum avea sa ramana: abil in gasirea unui gest, a unei atitudini menite sa surprinda. Avea in el ceva de negustor de balci. Tanarul care se ridica astfel in plina conferinta, in fata oratorilor cu par carunt este stapanit si de preocuparea de a se situa pe primul plan, de a se remarca, preocupare care se vadeste si in interpelarea aceea comica adresata lui Dumnezeu :”Trasneste-ma!”

Reuseste sa se faca atat de bine cunoscut incat, la 6 aprilie 1904, este expulzat din cantonul Geneva, dupa ce a fost semnalat consiliului Italiei ca anarhist. Trece in Franta, ramane un timp la Annemasse si, daca se poate da crezare unor marturii, devine „denuntator” in slujba politiei franceze. In Elvetia, un consilier socialist, doctorul Wyss, interpeleaza Marele Consiliu al Genevei in legatura cu acest expulzat, iar ziarele din Roma relateaza ca „Geneva s-a descotorisit de liderul socialist Mussolini”.

Astfel maturizat, impregnat de climatul revolutionar al Genevei cosmopolitane, se intoarce in Italia in noiembrie 1904. Cu ocazia sarbatoririi nasterii lui Umberto de Savoia se promulgase o lege de amnistie cu privire la faptele minore. Mussolini ramane in „fisele” politie ca un „anarhist periculos”. Nu mai este tanarul invatator cu ambitii vagi. Sederea in Elvetia i-a confirmat, fara indoiala, sentimentul ca ar putea „reusi”. A scris pentru ziare straine, a tinut conferinte, a fondat, impreuna cu Serrati, o Biblioteca

internationala de propaganda rationalista. A cunoscut deja inchisoarea si mandria de a fi ales ca sef de catre compatriotii sai; a fost amantul unei emigrante printre care si al unei rusoaice, pe care a condus-o pana la granita franceza. Si nu are decat douzeci si unu de ani.

Se intoarce in Italia ca sa-si faca stagiul militar, dar poate sa considere ca experienta de revolutionar si-a dobandit-o in Elvetia.

Dupa efectuarea stagiului militar, din 1904 pana in 1906, la Regimentul 10 Bersaglieri din Verona - mama lui moare in timp ce el isi face armata – Benito Mussolini obtine din nou un post de invatator. In timpul celor doi ani cat a stat sub arme, se dovedeste un bun soldat; el, anarhistul, cu fisa la politie, da dovada de un patriotism zelos si de o disciplina stricta. „De ce – exclama el – un bun soldat n-ar putea fi in acelasi timp un combatant al luptei de clasa?”

Odata eliberat insa, Benito isi reia viata dezordonata. Preda la Carnia, in Tolmezzo; castiga cam 50 de lire pe luna, dar se plictiseste, se imbata si are numeroase aventuri amoroase. La sfarsitul acestui „an de abrutizare”, cand se gandeste chiar la sinucidere – isi descopera sifilisul – pleaca in Franta. La Marsilia ii organizeaza pe muncitorii italieni si este curand expulzat si condus de jandarmi la frontiera. Traieste cateva luni la Predappio, in Bologna, reusind sa obtina ca diletant un certificat de literatura franceza si pleaca sa predea franceza la Oneglia, langa Genova, intr-un liceu tehnic. Pretutindeni l-au insotit rapoartele politiei. La Oneglia, dupa numire, este semnalat ca un „periculos socialist revolutionar, expulzat din Elvetia si Franta, organizator al unor manifestatii insurectionale din Romagna”. Zadarnic face insa prefectul presiuni asupra directorului liceului ca sa-l concedieze pe Mussolini. Directorul rezista, si Mussolini, regasind la Oneglia un fiu al socialistului Serrati, pe care-l cunoscuse in Elvetia, incepe sa scrie in „La Lima”, ziar al socialistilor liguri.

1908 este anul in care Mussolini paraseste Oneglia, ca sa plece la Predappio. Inainte de plecare adreseaza in ziarul „La Lima” o scrisoare deschisa autoritatilor:

„Peste cateva zile plec si, ca sa ma puteti semnala, va las adresa mea exacta: casa situata pe soseaua provinciala, Rabbi, la kilometrul 15, catunul Dovia, comuna Predappio, provincia Forli. Luati cunostinta si ganditi-va...poate ca exista vreo posibilitate sa ma alungati si din propria mea casa”.

Soseste in Romagna, in iunie, in plina criza agrara, cand zilerii se opun arendasilor.

Luptele agrare, in care este amestecat constituie o tema majora a Italiei contemporane. In 1911, apoi in 1912, Giolitti va putea sa recunoasca ligilor taranesti dreptul de a se organiza si de a controla angajarea, favorizandu-i astfel pe zileri; problemele si violentele vor apara din nou incepand din 1919, fascismul afirmandu-se in aceasta vale a Padului, sfasiata de luptele dintre mosieri si zileri. In 1920, Mussolini avea sa treaca in alta tabara, insa ucenicia lui in materie de conflicte taranesti s-a desavrasit in 1908.

Eliberat din inchisoare, Mussolini se intoarce la Forli. Tatal lui si vaduva Guigi tin o „trattoria” (in limba italiana „han”), hanul „Al Bersagliere”, pe Via Mazzini, in fata garii.

Cateva luni Benito serveste clientii, citeste, se indragosteste de Rachele – care are 16 ani – cea mai mica fiica a Annei Lombardi. Rachele e blonda, gratioasa, si se vorbeste ca ar fi fiica adulterina a Annei si a tatalui lui Benito, dar lui putin ii pasa. Fiindca va

parasi Forli, Benito isi aduna familia pentru o mica petrecere. Se bea, se danseaza. El va canta la vioara, apoi, luand-o pe Rachele deoparte, ii cere sa-l astepte. La intoarcere va fi sotia lui.

Mussolini paraseste intr-adevar Forli si pleaca in Trentino.

In 1909 aceasta regiune face parte din Tirol, provincie a imperiului Austro-Ungar. Mussolini se instaleaza la Trento, ca sa colaboreze la „Popolo”, apoi la „Avvenire del lavoratore”, ziare in limba italiana. Articolele sale adunate in brosură „Trentino vazut de un socialist” vor face obiectul celor mai inversunate atacuri ale cercurilor nationaliste italiene. Mai tarziu cand va deveni duce, Mussolini va face sa dispara din biografiile oficiale si din operele lui complete aceste texte eretice. Politia austriaca il supravegheaza totusi, si, dupa cateva manifestatii, este inchis. Benito declara greva foamei si este expluzat, desi muncitorii din Trento fac o greva generala in favoarea lui. Il insotesc pana la frontiera personalitati italiene din Trentino, care schimba cu el spectaculoase strangeri de mana pe deasupra bornelor Imperiului Hasburgic. Presa italiana ii consacra din nou articole lui Benito Mussolini.

In Italia, de la Risorgimento incoace, iredentismul nu s-a sting niciodata. Mai mult inca, la inceputul secolului al XX-lea, el capata un nou avant, caci se sprijina pe un curent care se va intari: nationalismul.

In 1910, in decembrie, are loc la Florenta primul congres nationalist. Ia fiinta acum o asociatie nationalista, in care se intalnesc Corradini, Luigi Federzoni, Francesco Coppola. Ii vom regasi pe toti alaturi de Mussolini. De la 1 martie 1911, miscarea dispune de un saptamanal, „L’ Idea nazionale”, care pomeneste, inca de pe atunci, de Nisa, Corsica, Tunisia, Monaco...ca Mussolini peste 30 de ani. Dar daca saptamanalul este purtatorul de cuvânt al imperialismului, pe de alta parte el dezvaluie cealalta fata a nationalismului italian, care va fi si a fascismului: alegerea unei teorii totalitare, care il supune pe individ natiunii, definita de un tot.

Imperialismul si razboiul implica, asadar, dictatura in interiorul tarii. Dupa mostenirea lui Crispi, fascismul va primi si mostenirea nationalismului.

In 1909, dupa expolzarea lui Mussolini din Trentino, el s-a instalat din nou la tatal lui, la Forli, si a regasit-o pe Rachele, acum chelnerita afabila si foarte curtata. Un tanar matematician din Ravenna, Olivieri, a cerut-o de nevasta. Mussolini, suspicios, o impiedica pe Rachele sa mai serveasca la han, apoi, ca sa zdrobeasca impotriva parintilor, intr-o seara se prezinta cu ea inaintea lui Alessandro si a Annei. Arunca un revolver pe masa si striga : „Revolverul are sase gloante: unul e pentru Rachele, celelalte sunt pentru mine”.

Alessandro si mama Rachelei cedeaza, si cei doi tineri, fara nici o ceremonie, nici civila, nici religioasa, se duc sa traiasca in doua odai intunecoase – o camera si o bucatarie. Vioara lui Benito Mussolini constituie singurul lor lux.

La 1 septembrie 1910 se naste Edda, viitoarea sotie a lui Galeazzo Ciano si, dupa putin timp, moare tatal lui Benito, Alessandro.

Intemeindu-si astfel un camin cu Rachele, Benito nu mai cauta post de invatator. Conduce, redacteaza, pentru 120 de lire pe luna, ziarul socialist din Forli „La Lotta di classe”. Articolele lui sunt violente, antielericale si antireformiste: „Socialismul – scrie el – este poate cea mai mare drama care a agitat colectivitatea omeneasca”.

Este corespondent la „Avanti!” si in cursul primului trimestru al anului 1910 tine 16 conferinte. In cetul cu incetul, daruindu-se in mod tumultos, se impune, imboldit de predispozitia lui pentru actiune, de nevoia pe care o simte si de dorinta de a ocupa primul loc.

In octombrie 1910, cand se tine la Milano Congresul national al Partidului Socialist, fireste ca Federatia din Romagna il va alege pe Mussolini s-o reprezinte. In agitata congressului, glasul de bas, violentele lui izbucnesc, distreaza, uimesc in primul moment. Se intoarce totusi, dezamagit de acolo si, sub conducerea lui, Federatia socialista din Romagna se declara autonoma, ca sa tupa cu reformismul si compromisurile socialistilor. Aceasta sciziune dezvaluie ambitiile tanarului Mussolini, hotarat inca de pe atunci sa creeze si sa conduca propriul sau instrument politic. In octombrie 1910, ea trece in sa neobservata. Peste putin timp, un eveniment o va face sa apara ca foarte fericita pentru Mussolini: evenimentul este razboiul pentru Libia, posesiune turca. Libia reprezinta pentru Italia mirajul colonial. La 28 septembrie 1911, el da un ultimatum Turciei. Razboiul italo-turc izbucneste.

Federatia socialista, condusa de Mussolini, duce o lupta din ce in ce mai violenta impotriva interventiei intreprinse de catre Giolitti pentru cucerirea Tripolitaniei. In curand se produce revolta. Un singur cuvnt de baza exclama Mussolini: „Numai sa ne batem !”.

Mussolini conduce proletariatul din Forli la asaltul garii, ca sa impiedice plecarea trenurilor incarcate de trupe. Alaturi de el se afla un tanar de 20 de ani, secretar al Sectiei republicane din Forli: e Pietro Nenni. Timp de trei zile, muncitorii din Forli sunt stapani pe situatie. Firele telefonice sunt taiate, sinele desurubate. Printre ei se afla Mussolini, care, cu o cazma in mana, izbeste sinele. Cavaleria sarjeaza de 3 ori, se inalta baricade, se arunca cu pietre. In „La Lotta di classe”, Mussolini ridica in slava miscarea :”Muncitorii au demonstrat ca inteleg toata insemnatatea revolutionara a grevei generale”.

La Forli se declara stare de asediu. La 14 octombrie 1922, in timp ce Mussolini sta pe terasa cafenelei „Garibaldi”, este arestat. Jandarmii ii pun catusi : „Voi putea sa-mi termin cartea despre Jan Hus” – zice el. In aceiasi zi este arestat si Nenni.

Resentimentul si dispretul sunt cele doua trasaturi care-l definesc pe individualistul trufas, gata sa condamne.

Benito Mussolini este transportat la inchisoarea San Giovanni in Monte, din Bologna, prezentandu-i-se opt capete de acuzare: indemn la greva instructional, violente impotriva agentilor autoritatii, sabotaj. O luna mai tarziu are loc la Forli procesul.

Spilcuit, Mussolini isi face aparitia, alaturi de tanarul Nenni. Se apara cu abilitate si, lucru surprinzator, incearca sa-si minimalizeze rolul, jucandu-se cu cuvintele, repetand ca exista deosebire intre „sabotaj moral” si „sabotaj material”. De pe acum se afirma tendinta lui de a nu-si asuma toata raspunderea actiunilor pe care le-a indrumat in momentul in care ele apasa asupra-i, ca si cum Mussolini s-ar lasa condus orbeste de vorbe goale, de retoricism, de imprejurari, fara sa prevada consecintele hotararii luate. Cu toate acestea, la proces ramane demn, proclamandu-si vointa de a construi o Italia care nu accepta cuceririle, imperiile, „o Italia in floritoare, libera si bogata”. „As prefera – adauga el – sa fiu cetatean danez decat supus al Imperiului chinez” si, ridicandu-se in fata

judicatorilor, exclama semet : „Daca ma achitati, ma coplestiti, daca ma condamnati, ma onorati”.

Nenni este condamnat la un an si 15 zile de inchisoare, Mussolini la un an. In curand, la apel, i se reduce condamnarea la 6 luni. Le ispaseste in inchisoarea din Forli. Beneficeaza de regim politic, citeste si scrie o autobiografie si un eseu despre Jan Hus.

Revolta din Forli, arestarea, procesul, inchisoarea si, cu un an inainte, Congresul din 1910 au atras atentia asupra lui. Pentru multi Mussolini incarneaza, de acum inainte, socialismul extremist, riguros. De aceea, la iesirea din inchisoare, el reintregreaza Federatia socialista din Romagna in sanul partidului. Aspira sa devina un lider national. Congresul socialist care se tine la Reggio (Emilia), intre 7 si 10 iulie, ii va oferi ocazia.

Apare la congres, slab, intr-o haina stramta si roasa, aureolat de sedera in inchisoare. Cauta sa pozeze in purtatorul de cuvint al tinerilor, dar si in procuror, bicuindu-i pe reformisti si pe toti aceia care au aprobat sau au lasat sa se infaptuiasca actiunea din Libia. Tinta lui preferata este Leonida Bissolati: nu numai ca l-a sustinut pe Giolitti, dar s-a dus la rege dupa atentatul neizbutit al unui anarhist:

- De cate ori ai asistat dumneata, Bissolati – exclama Mussolini – la inmormantarea unui zidar cazut de pe o schela, a unui carutas care s-a rasturnat sau a unui miner care a fost strivit? Caci pentru un rege atentatul nu este decat un accident de munca!

Toti cei din adunare, care sunt satui de retorismul plat al liderilor obisnuiti, si-au gasit reprezentantul. La Reggio Emilia, Mussolini devine, asadar, „antipapa al socialismului oficial din Roma si Milano”. Victoria lui este sigura, mai ales dupa ce lanseaza in congres: „Oare socialismul poate fi redus la o teorema? Noi suntem convinsi ca omenirea are nevoie de crez”.

Dupa congres, Mussolini se intoarce la Forli, dar nu va mai ramane multa vreme in oraselul din Romagna. Conducerea partidului hotaraste in unanimitate sa-l numeasca pe „profesorul Mussolini” director la „Avanti!”. La 1 decembrie 1912, Mussolini preia conducerea lui „Avanti!”, cotidian al Partidului socialist si ziar de importanta nationala.

Dupa o tinerete tumultoasa, infocata, el ajunge in sfarsit la un loc de prim rang. Are douazeci si noua de ani.

Rachele s-a instalat la Milano cu Edda, intr-o mica locuinta din Via Castel Marrone. Mizeria a disparut. Benito castiga 500 de lire pe luna , chiria e de 1000 de lire pe an, asa ca le ramane din plin cu ce sa traiasca. Numai ca Mussolini, care nu s-a prea bucurat de venirea Rachelei, este mai mult la ziar decat la Via Castel Marrone. Se daruieste cu totul activitatii de la „Avanti!”. Biciuie represiunile: „clasicile varsari de sange italiene, carabinieri si soldati tragand asupra unei multimi dezarmate”. Este dat in judecata, si inaintea Curtii de juri din Milano declara ca este gata sa recidiveze. E totusi achitat, la numele libertatii presei, pe care a revendicat-o in pledoaria lui.

Conflictele cu justitia, articolele pe care le-a scris mentin atentia publicului concentrata asupra lui, cu atat mai mult cu cat anii 1912-1913 sunt, pentru situatia interna a Italiei, ani decisivi si foarte agitati: dupa ce a terminat cu bine campania din Libia, Giolitti se hotaraste sa acorde dreptul de vot tuturor italienilor trecuti de 20 de ani, care si-au terminat stagiul militar sau care au o instructie elementara. Ceilalti trebuiau sa indeplineasca varsta de 30 de ani. Alegerile din 1913 confirma importanta acestei schimbari.

Mussolini candideaza in circumscriptia Forli. Intreprinde o viguroasa campanie antimilitarista, amintind actiunea sa impotriva razboiului din Libia. Iese invins.

O consecinta a alegerilor din 1913 este aparitia deputatilor nationalisti. La Roma este ales Federzoni, la Torino, Bevione. In felul acesta incep sa se contureze, inca din octombrie 1913, noile forte care vor apasa, dupa razboi, asupra destinului Italiei si asupra soartei fascismului.

Ceea ce va renaste, de asemenea, e agitatia sociala, care este o anticipare a aceleia de razboi. La Milano, in mai-iunie 1913, muncitorii din industria automobilelor intra in greva. La „Avanti!” Mussolini ridica in slavi miscarea, indeamna la greva generala. Aceasta se produce si dureaza doar 2 zile. In august 1913, greva generala este reluata la Milano. Aceasta „minunata creatura”, cum o numeste Mussolini in ziarul sau, paralizeaza orasul, entuziasmeaza si descurajeaza totodata, nelinistind in acelasi timp cercurile moderate.

In aprilie, la cel de-al XIV-lea Congres socialist din Ancona, Benito Mussolini a confirmat sperantele pe care si le-a pus revolutionarii in el. In iunie 1914, Mussolini isi arata, in sfarsit, intreaga sa capacitate.

Portul Ancona este un oras rosu, anarhist si socialist. La 7 iunie 1914 are loc aici o manifestare antimilitarista, care urmareste sa obtina eliberarea unui soldat, Masetti. Acesta, intr-o clipa de nebulie, si-a ranit, in Libia, colonelul. Trei muncitori sunt omorati, cincisprezece raniti. Este „Saptamana rosie”. Partidul socialist, Confederatia Generala a Muncitorilor lanseaza la Milano un ordin de greva generala. La „Avanti!” e mare fierbere. Mussolini scrie tovarasilor sai din Ancona: „O suta de morti la Ancona si toata Italia este in foc”. Intr-adevar, greva generala se extinde si in alte regiuni. Confederatia Generala a Muncitorilor, prudenta, lanseaza ordinul de reluare a lucrului. Mussolini incearca in zadar sa prelungeasca actiunea. Intre 10 si 11 iunie, greva ia pretutindeni sfarsit. Lui Mussolini nu-i ramane altceva de facut decat sa amane batalia decisiva. El isi intituleaza articolul din 12 iunie 1914: „Incetarea focului”: „Noi apreciem evenimentele cam cu aceeaasi bucurie legitima pe care trebuia s-o simta artistul contemplandu-si opera. Daca proletariatul Italiei castiga o noua psihologie, mai ofensiva, mai amenintatoare, acest lucru se datoreste ziarului nostru”.

Chiar daca „Saptamana rosie” a esuat, ea a produs totusi neliniste. Masele de muncitori si tarani, care au obtinut aproape votul universal, nu par sa se multumeasca numai cu atat. Cercurile conducatoare ale Italiei incep sa se teama de revolutie.

Frica generala de „Saptamana rosie” a ingaduit regruparea partidelor conservatoare.

Criza este reala, se simte acest lucru, dar raspunsul este amanat pentru octombrie, cand se redeschide parlamentul. Vara se anunta calda. Politicienii parasesc Roma. La Milano Mussolini da dispozitii ziarului „Avanti!” si pleaca in vacanta, pe malul Adriaticii. E sfarsitul lunii iunie, anul 1914.

CAPITOLUL 4

Nenorocirile razboiului victorios si nasterea fasciilor

Vacanta lui Mussolini este de scurta durata.

Ziarele il recheama de urgenta pe Mussolini si pe Campana la Milano deoarece criza se agraveaza in mod inexorabil.

„E razboiul european – i spune Mussolini lui Campana. Socialistii germani il vor urma pe imparat, Internationala socialista va fi zdrobita. Dar tinta noastra – adauga el, ridicand glasul – este revolutia sociala si, daca e sa ne batem cu curaj, dupa razboi vom pune mana pe pargiile de comanda”.

Aceste aprecieri cu privire la o apropiata revolutie sociala se vor verifica. Serbia accepta ultimatumul austro-ungar din 23 iulie cu exceptia unui singur punct; la 26, Anglia propune o conferinta internationala, care insa nu se tine. La Viena, la Berlin, actiunea este hotarata. La 28 iulie, Austro-Ungaria declara razboi Serbiei. Mobilizarile se succed. In Reichstag socialistii voteaza credite militare, la Paris ia fiinta Uniunea sacra. La 31 iulie, Jean Jaures este asasinat.

Dar Italia? Mussolini s-a reintors la Milano. La 26 iulie, credincios renumelui de antimilitarist pe care si l-a creat, el proclama in „Avanti!” necesitatea unei neutralitati absolute. Alegerea este importanta, caci Italia este legata de carul german prin Tripla Alianta din 1882 (reinnoita in 1912).

In iulie 1913, in timp ce Austro-Ungaria se si pregatea pentru interventia din Serbia, Giolitti a anuntat, in mod hotarat, ca, in caz de agresiune, Italia va ramane neutra. Italia isi proclama la 3 august neutralitatea.

San Giuliano, ca si Sonnino, care il va inlocui, inclinau pentru o interventie alaturi de Austro-Ungaria.

Partidul socialist se declara impotriva razboiului, iar Mussolini isi continua campania sa viguroasa in „Avanti!”: „Nici un om, nici un ban” – scrie el. Cu toate acestea, razboiul pasioneaza, ziarele n-au fost niciodata atat de citite, stirile sunt comentate in toate cercurile.

Totusi viata isi urmeaza cursul: la Milano, la teatrul „Vermo”, se reia opera lui Puccini „La Fanciulla del West”. Spectacolul incepe si deodata vreo 30 de futuristi, aflati la galerii, printre care si Marinetti, fluiera, apoi striga: „Jos Austria!”. La 16 septembrie, ei ard in Piata Domnului si sub arcade 11 drapele austriece, imbrancesc consumatorii din cafenele. Pentru Italia marsul pentru razboi a inceput.

Pentru a cunoaste opinia multimii, Mussolini lanseaza la 22 septembrie in „Avanti!” un mare referendum: „Vreti pace sau razboi?” El insusi scrie: „Cei care va imping spre razboi va tradeaza!”

Cu toate acestea, chiar in acel moment, tovarasii il suspecteaza pe Mussolini de tradare.

Acesta reproduce in „Avanti!” scrisoarea lui Cesar Battisti, pe care l-a cunoscut pe vremuri in Trento si care, fiind purtatorul de cuvânt al italienilor din Trentino, scrie: „Daca Italia nu vrea sa-si mai aminteasca de noi, fie!... (dar) sa nu spuneti ca nu vrem sa ne desprindem de Austria, ar fi o blasfemie! Este o infamie!”

Si din Torino se formuleaza critici la adresa lui Mussolini, care se simte suspectat: il intalneste pe Naldi in Elvetia, unde e ferit de supravegherea tovarasilor din partid. Dar, pe jumatate angajat pe calea renegarii, el se afla intr-o situatie delicata. La 10 octombrie, Mussolini este caracterizat ca „un om de paie, care-si spune om de bronz”. Atunci, la 18 octombrie, in pagina a treia din „Avanti!”, Mussolini, refuzand sa mai dea inapoi, scrie un articol lung intitulat „De la neutralitatea absoluta la neutralitatea activa si efectiva”: „Vrem oare – scrie el despre razboi – ca oameni sau ca socialisti sa fie spectatorii inerti ai acestei drame grandioase?”

Faptul s-a petrecut. Mussolini a apucat-o pe un drum nou: acela al interventionalismului. Si-a angajat viata si nu va mai putea scapa din angrenajul abandonarilor declansate in acel octombrie 1915.

La 20 octombrie, el pleaca la Bologna, unde este intrunita conducerea Partidului socialist; aceasta respinge ordinea de zi propusa de el si-l scoate din functia de director al ziarului „Avanti!”. A doua zi, Mussolini paraseste ziarul, refuza indemnizatia de 1000 de lire pe care vor sa i-o dea si-i spune sotiei sale „Iata-ne ajunsi din nou la mizeria din Forli. Am pierdut ziarul. N-am nici un ban...Dar am hotarat sa sustin pana la capat interventia”.

Cu toate acestea, omul fara nici un ban scoate, la 14 noiembrie, primul numar al unui nou cotidian: „Il Popolo d’Italia”, ziar socialist al carui director este si care poarta pe frontispiciul lui doua formule: una a lui Napoleon – „Revolutia este o idee care a gasit baionete” si alta a lui Blanqui – „Cine are fier are paine”...La Milano, socialistii isi manifesta indignarea, mania in aceiasi masura in care mai inainte isi manifestasera increderea in tanarul director de la „Avanti!”.

La 24 noiembrie, militanti din Milano se intrunesc la Teatrul poporului ca sa discute cazul lui Mussolini. Acesta nu izbuteste sa se faca ascultat, sparge de masa un pahar: „Razboiul o sa va vina de hac tuturor” – striga el; apoi: „Ma urati astazi pentru ca ma iubiti inca!”

Este imbrancit si striga: „Sa nu credeti ca smulgandu-mi legitimatia sindicala imi distrugeti convingerile si ma impiedicati sa lupt mai departe pentru cauza socialismului si a revolutiei!”

Paraseste apoi sala in timp ce militanti scandeaza: „Tradatorul! Iuda!”

Mussolini scoate primul numar din „Popolo d’Italia”. Acolo, intr-un articol intitulat „Indrazneala”, expune noua sa pozitie intr-un stil dur, lapidar.

In seara excluderii sale din Partidul socialist, la 24 noiembrie 1914, Mussolini, reintors la sediul ziarului sau, spune: „Atata vreme cat o sa am un toc in mana si un revolver in buzunar, n-o sa ma tem de nimeni”. Si adauga cu dispret: „Sunt puternic, chiar daca sunt singur, si tocmai pentru ca sunt singur.

Pasiunea nationala, entuziasmul unei minoritati de tineri, de intelectuali impresioneaza interventionalismul. In micile ziare studentesti sau in cele ale Partidului republican, ei isi exprima inflacararea, ura lor impotriva austriecilor. Conflictul este „primul razboi al Italiei...Nu este un razboi de jaf sau de cuceriri, ci un razboi pentru drept si justitie” – scrie Mussolini la 14 februarie in ziarul „Popolo d’Italia”. El a preluat cu hotarare conducerea acestei miscari, insa actiunea lui nu se limiteaza doar la atat. El organizeaza adunari de propaganda, se angajeaza cu impetuozitate pe noul drum.

La 19 ianuarie 1915, socialistii interventionisti se aduna la Milano, in 25 creeaza noile fascii de actiune revolutionara, care grupeaza in curand 5000 de adepti, repartizati in toata Italia.

Si, sub presiunea lor, curentul interventionist sustinut si intretinut de marea presa, legata de cercurile financiare, ia o intorsatura violenta, tinereasca, zgomotoasa. Dar nu este decat o coalitie terogena in care se intalnesc nationalistii, mai intai favorabili imperiilor centrale (Rocco), si socialistii (Salvemini). Imediat dupa razboi, fascismul va triumfa: nationalistul Rocco va fi ministru, iar socialistul Salvemini se va exila.

La 25 februarie 1915, in Milano, orasul lui Mussolini, se produc ciocniri intre socialisti si interventionisti. Folosind ca pretext o scrisoare in care Giolitti declara ca este

posibil sa obtina, fara razboi, „multe lucruri”, interventionistii il coplelesc cu injurii, il acuza ca a pactizat cu Bulow si Erzberger, care reprezinta la Roma Germania. Incordarea creste. Cateva zile mai tarziu, manifestatiile publice sunt interzise, si la 29 martie deschiderea parlamentului se amana cu sase saptamani. Din acel moment, guvernul lui Salandra este liber sa actioneze.

Tratatul secret de la Londra cu Franta, Anglia si Rusia acorda Italiei frontiera Brenner, Triest, Istria, cea mai mare parte a Dalmatiei si a insulelor; mai mult inca, face aluzie la o „legitima compensatie coloniala”. Avantajele sunt substantiale dar si obligatiile sunt mari. Italia se angajeaza sa intre in razboi cel mai tarziu la o luna dupa semnarea tratatului, deci inainte de 26 mai. De fapt, Italia este doar Sonnonio, Salandra si regele. Caci cei trei oameni vor pastra secretul.

Din acel moment, de la 26 aprilie pana la data fatidica, fiecare zi conteaza pentru Guvern; el trebuie sa obtina cu orice pret din partea tarii si a Parlamentului o declaratie de razboi.

Insa la 10 aprilie, Mussolini a lansat in „Popolo” proclamatia: „Maine ocupati pietele cu orice pret! Nimeni nu ne poate retine! Voi sunteti dreptul, voi sunteti forta!”

La 11 aprilie, el se afla la Roma si ia cuvantul la o manifestatie organizata de fasciile interventioniste in Piata Trevi. In costum negru, cu papion si cu melon, el tine o cuvintare multumii. Cand isi termina insa discursul, niste agenti in civil il aresteaza, ii suces bratul si i-l imbrancesc fara nici un fel de menajamente. Va fi retinut in inchisoare pana la sfarsitul dupa-amiezii.

La 13 mai se zvoneste ca Salandra a inaintat regelui demisia Guvernului. Poetul D'Annunzio spune: „Ascultati-ma, auziti-ma, azi tradarea a iesit la lumina...Urmaresc sa ne gatuie patria cu o funie prusaca.”

Presa se dezlanuie. Mussolini scrie in „Popolo”: „Trebuie sa credem oare ca cei cativa zeci de poeti filo-germani din Italia sunt capabili sa opreasca, prin mizerabile intrigi de culise, cursul destinelor noastre?”

Lupta impotriva razboiului nu este organizata, iar cand se angajeaza este deseori prea tarziu; de altfel, interventionismul si-a insusit culorile patriotismului si chiar ale revolutiei. La 13 mai, Mussolini anunta amenintator: „Noi vrem razboi, iar daca dumneavoastra, Sire, care prin articolul 5 al statului puteti trimite la frontiere pe toti soldatii, refuzati s-o faceti, va veti pierde coroana”.

La 14 mai, stirea despre demisia lui Salandra este confirmata. Violentele se dezlanuie; geamurile ziarelor „Stampa” si „Mattino” din Torino si Neapole sunt sparte; pretutindeni se formeaza grupuri care striga: „Razboi sau revolutie”. Ambasada germana si cea austriac, vila lui Giolitti sunt aparate de armata.

Victor Emanuel al III-lea intalneste un senator si-i spune: „Trebuie sa pornesc razboiul, fiindca altfel izbucneste revolutia”.

In seara zilei de 16, regele il convoaca pe Salandra si-l anunta ca refuza demisia Guvernului: interventionistii au biruit.

La Roma se striga: „Traiasca armata!”, „Traiasca Salandra!”. Parlamentul trebuie sa se intruneasca la 20 mai..

Proiectul care autorizeaza Guvernul sa declare razboi este votat de 407 voturi contra 74!

La 17 mai, muncitorii din Torino au declarat greva generala: e prea tarziu. „Cassa del Popolo” este devastata. Pacea e pierduta. La 24 mai, cu doua zile inaintea expirarea termenului de o luna, starea de razboi cu Austria este efectiva.

La 2 iunie 1915, La capitoliul din Roma, presedintele Consiliului, Salandra, striga, in fata unei asistente entuziaste: „Razboiul nostru este un razboi sfant!”

Pe front, soldatii italieni inainteaza. Comunicatul celei de-a doua zile de razboi anunta: „Am ocupat Caporetto”.

Mussolini, pe punctul de a fi chemat pe front, nu se angajeaza, si adversarii sai au toate motivele sa-l acuze de lasitate, dar el isi asteapta ordinul de mobilizare, care soseste la 31 august 1915, pentru Regimentul 2 Bersaglieri. La 2 septembrie se afla pe front. Din aceasta zi incepe sa-si redacteze jurnalul de razboi. Traieste umil, printre soldatii simpli din linia intai, indemnandu-si camarazii sa strige: „Traiasca Italia!”. Ofiterii cer sa-l cunoasca, il invita la masa lor; in ziua de 16 septembrie, un capitan de administratie il cauta printre ostasii de rand: „Vreau sa strang mana – spune el – directorului lui <<Popolo d’Italia>>”.

In aceasi zi, Mussolini traverseaza Isonzo si noteaza: „Am sorbit cu mare emotie din apele Isonzoului, pana mai ieri fluviu austriac”.

Soldatii, tarani aruncati in mod brutal in infernul unui razboi crud, pe care nu l-au dorit, fac experienta mortii, care loveste la intamplare. Descopera frontul de 600 kilometri, din care patru cincimi este muntos, intinzandu-se de la crestele Alpilor trentini la Isonzo si la Carso, se instaleaza pe pozitii grele, austriecii stapanind inaltimile, retransati pe piscuri inaccesibile sau indaritul liniilor de sarma ghimpate asezate pe malul stang al fluviului Isonzo.

Soldatii isi dau totodata seama, adeseori cu pretul sangelui lor, ca pe acest front nefavorabil armata italiana sufera de o saracie revoltatoare. Armamentul este demodat, artileria insuficienta, uniformele tipatoare, ofiterii putini, serviciile sanitare si intendenta prost organizate. Razboiul dus de statul-major italian e un razboi dus de o tara saraca, cu o taranime numeroasa si care conteaza prea putin. In primele sase luni ale razboiului, pentru castiguri modeste si in conditii in care austriecii erau numericest inferiori, numarul mortilor se ridica la 66 000 si al ranitilor la 190 000. Creste inghetate, descoperite sunt cucerite, apoi parasite fara motiv, ca sa fie din nou cucerite; aceleasi unitati „ataca” in permanenta, fara sa fie schimbate.

Insusi Mussolini scrie: „In tot cursul anului 1915, soldatul italian a purtat razboiul in conditii de inferioritate absoluta. Batalioane dupa batalioane s-au dus uneori la asalt, croindu-si drum printre sarmele ghimpate cu lopetile, cu pustile, cu mainile. Regimente dupa regimente au ramas luni intregi cramponate pe coastele muntilor, de unde austriecii le-ar fi fost de ajuns sa rostogoleasca stanci ca sa se apere...”

Astfel, expus celor mai aspre conditii, prost incadrat, supus unei discipline severe, soldatul isi pierde repede insufletirea din primele zile.

Pentru curajul sau, Mussolini e avansat caporal. In decembrie 1915 are febra tifoida, zace cateva saptamani la spitalul din Cividale, apoi obtine un concediu de convalescenta si se casatoreste – civil – cu Rachele.

La 27 septembrie i se nascuse primul fiu, pe care-l boteaza, in asteptarea victorie, Vittorio. Inainte de a pleca din nou pe frontul Carso, ii ataca din nou in „Popolo” pe neutralisti: „De catva timp – scrie el – pe pajistile in florite ale Arcadiei, ambuscatii pasc

in tovarasia oilor linistite ale tarlei catolice si a tapilor congregatiei socialiste oficiale. Benedict al XV-lea ne impune Enciclicile, discursurile si lamentatiile lui”.

Ecoul acestor lamentatii este cu atat mai puternic cu cat pierderile raman nemasurat de mari. Umbra dezastrului de la Caporetto se intinde deasupra tarii de pe acum, cu un an inainte de drama. Salandra, nu rezista infrangerii: se constituie un Guvern de Uniune sfanta. El dezvolta efortul si disciplina de razboi, creeaza un cod al muncii prin care parasirea postului e asimilata cu dezertarea. Productia de obuze se mareste de opt ori, se infiinteaza o aviatie. Dar acest avant al marii industrii merge mana in mana cu restrictiile, care cresc: razboiul dureaza, taranii sunt pe front, ratiile alimentare scad, la sfarsitul anului 1916 situatia financiara este grea. Si nu se intrezarest nici o solutie a conflictului. In august 1916, trupele italiene au cucerit Gorizia, dar trupele generalului Capellon raman cu spatele la Isonzo, fiind la discretia unei controverse.

In martie 1917 izbucneste revolutia rusa. Nicolaie al II-lea abdica, Kerenski fagaduieste sa continue razboiul, dar armatele lui sunt cuprinse de dezordine. Gramsci, cel mai hotarat dintre socialistii italieni, vede in acest fapt o incurajare si semnul prevestitor al revolutiei socialiste.

Anul 1917 incepe sub auspicii sumbre. E un an greu si pentru Mussolini. La cota 144 participa la o tragere de reglaj cu un aruncator de bombe de transee. Deodata bomba explodeaza. Cinci soldati cad, ucisi. Mussolini este ridicat cu 40 de schije in corp. E transportat la Doberdo, apoi la spitalul din Ronchi. In cercurile interventioniste veste se raspandeste, se ingramadesc telegrame – din partea ministrului, a mamei lui Corridoni. Mussolini raspunde: „Am inrosit cu sangele meu soseaua Triestului”.

In august Mussolini iese, in sfarsit, din spital. Merge in carje si unii nu-l mai numesc decat „Bersaglierul invalid”.

Reformat, el isi reia locul la „Popolo”, alaturi de blonda Sarfatti, pe Via Paolo da Canobbio 35, in cele patru incaperi care servesc ziarului drept sediu. Mussolini, precaut si inca stapanit de amenintarile razboiului, tine la indemana, in biroul sau, grenade.

La 23 august, in cartierele periferice izbucneste insurectia, muncitorii incearca de trei sau de patru ori sa ocupe centrul orasului Torino, se ridica baricade, se intind retele de sarma ghimpata electrificat. Timp de cinci zile, muncitorii rezista asalturilor, dar soldatii nu trec la insurectie.

Cu toate acestea clasele conducatoare privesc cu ingrijorare evenimentele de la Torino. Dupa „Saptamana rosie”, cercurile moderate si conservatoare sunt stapanite de o noua teama. Mussolini scrie la 30 august 1917: „Domnilor guvernanti...miliardele nemtilor sa fie date familiilor combatantilor! Pamantul – taranilor! Oare reformele, chiar radicale, nu continua sa fie insuficiente fata de uriasul si permanentul sacrificiu al atator vietii omenesti?”

Chiar in momentul in care se petrece revolutia rusa, se produce tragedia de la Caporetto. In dimineata zile de 24 octombrie 1917, ploaia si ceata ineaca valea fluviului Isonzo, unde se infiltreaza o invazie germana, care-i intareste pe austrieci. Artileria italiana este reperata si din cateva lovituri precise este redusa la tacere. Folosirea gazelor reuseste sa-i dezorienteze pe italieni, care se retrag, apoi se imprastie in dezordine. In cateva ceasuri, soarta bataliei e hotarata. Armata a IV-a este distrusa. Trupele italiene de dincolo de Isonzo trebuie sa se retraga de frica sa nu fie incercuite.

Dezastrul militar antreneaza o criza politica: Boselli demisioneaza si e inlocuit la 29 octombrie de un guvern Orlando, in care Nitti detine portofoliul finantelor. Frontul se

retrage mereu. La 1 noiembrie se afla la Tagliamento, la 9 pe malul drept al fluviului Piave. Regele adreseaza un apel energic: „Italieni, cetateni si soldati! Alcatuiti o singura armata! Orice lasitate este o tradare, orice discordie este o tradare, orice recriminare este o tradare”.

Razboiul continua totusi de-a lungul fluviului Piave. Un razboi aspru, necrutator. In fiecare noapte, oameni goi, cu trupul vopsit in negru se scufunda in apele inghetate si sugruma santinelele austriece de pe celalalt mal.

La 24 mai, Mussolini se urca la tribuna Teatrului municipal din Bologna. Se simte ca el si-a gasit, in sfarsit, programul, teme: „Combatanti, doamnelor si domnilor, daca n-ar fi existat razboiul, virtutea natiunii noastre s-ar fi stins...s-a terminat cu reprezentarea Italiei printr-o boneta de hangiu...Suntem si vrem sa fim un popor de producatori...”

Si, punandu-si deja candidatura la putere, spune: „Noi, supravietuitorii, noi cei care am scapat cu viata, revendicam dreptul de a governa Italia”.

La 29 martie a renuntat, in mod prudent la folosirea frazelor lui Blanqui si ale lui Napoleon in ziarul sau, iar in august subtitlul de ”cotidian socialist” devine „ziarul combatantilor si al producatorilor”.

In iunie 1918, o puternica ofensiva austriaca pe Piave esueaza: e o mare victorie italiana, e „ora sfanta”, cum noteaza, Mussolini.

La 24 octombrie, un an dupa Caporetto, armata italiana ataca, la randul ei, si la 1 noiembrie, Mussolini scrie entuziast: „Armata italiana este aceea ce termina razboiul printr-un mars triumfal. Victoria astfel castigata este frumoasa, este italiana, este a noastra!”

Ofensiva generalului Cavaglia ajunge la 3 noiembrie la Vittorio Veneto, iar la 4, la Padova; austriecii semneaza armistitiul.

Murind, razboiul da nastere miturilor fascismului.

Trupele italiene ocupa, conform pactului de la Londra, o lunga fasie din Imperiul Austro-Ungar; la Triest, La Trento, italienii sunt primiti ca eliberatori. Fiume, care n-a fost cuprins in tratatul de la Londra, a organizat si el o primire deliranta soldatilor gloriosi de pe Piave si din Carso.

Incepe perioada de dupa razboi.

La 13 noiembrie a sosit la Roma o delegatie a locuitorilor din Fiume ca sa ceara realipirea la Italia: in tratatul de la Londra, orasul este atribuit Croatiei; in curand, contingentele aliate se vor instala, alaturi de italieni, in portul Adriaticii, in timp ce cercurile nationaliste revendica toata Dalmatia, iar flota italiana a amiralului Millo debarca trupa la Zara si Sebenico, pe coasta dalmata.

Insa victoria a costat scump, foarte scump. Tributul sangelui nu este singurul pret al razboiului. Deficitul s-a insutit, circulatia monetara a crescut de zece ori.

Insa lumea crede ca se va pune capat restrictiilor, vrea sa uite ca 59% din tonajul italian a fost distrus, ca guvernul englez a acordat armatorilor lui libertatea de navigatie, ca Italia este saraca. Cuvantul „victorie” creeaza iluzii, mareste speranta.

La 20 noiembrie, dupa sedinta de la Camera, Salandra, omul interventiei, prezideaza la Augusteo din Roma o alta ceremonie in cinstea victoriei. Ea e organizata de fascia parlamentara. Operatia politica este clara: este vorba ca, datorita victoriei, sa se perpetueze curentele nascute in urma intrarii in razboi, sa se izoleze neutralistii si, mai

ales, sa fie izolat Giolitti. Pe scurt, pacea trebuie sa desavarseasca opera „maiului radios” si a razboiului.

Antiparlamentismul incearca sa supravietuiasca victoriei, si, in mod firesc, Salandra afirma ca fasciile nu trebuie sa fie dizolvate, ci sa constituie „falange active, laborioase, deschise tuturor oamenilor de buna-credinta”.

Raimondo invita, la 26 noiembrie, in numele fasciei parlamentare, pe toti oamenii cinstiti – cu exceptia defetistilor – sa se adune laolalta pentru a se opune bolsevismului. Intre luna mai 1915 si perioada de dupa razboi, intre interventionism si fascism s-a stabilit, asadar, o punte.

Dar cea mai mare miscare, toata agitatia din cursul ultimelor doua luni ale anului 1918, se concentreaza asupra alegerii unei Adunari Constituante cu vot universal, singurul mijloc de regenerare a institutiilor italiene.

Toate opiniile se raliaza la aceasta idee: Asociatia mutilatilor, Partidul republican, socialistii reformisti si, mai ales, Confederatia Generala a Muncitorilor si concurenta ei, Uniunea italiana a muncii, in care prietenii lui Mussolini sunt numerosi.

La 22 si 23 decembrie, fortele socialiste se aduna la Bologna, in inima Emiliei rosii. Sunt acolo si vechii lideri, Treves si Turati si cei tineri, a caror opozitie i-a dus la inchisoare, fascinati de bolsevici, acesti „majoritari” ale caror formule ei le reiau, transformandu-i intelesul: sunt maximalistii, Serati, Bombacci, Bordiga, care vor sa urmeze exemplul revolutionar rus si german. Celelalte grupuri reprezentante (Grupul parlamentar socialist, Confederatia Generala a Muncitorilor, Sindicatul muncitorilor feroviari, Liga municipalitatilor socialiste) incearca sa prezinte un program de reforme imediate: republica democratica, suprimarea Senatului, Adunare constituinta. Dar curentul maximalist este cel mai puternic, si scopul propus ramane dictatura proletarietului, greva generala fiind mijlocul hotarator de lupta: in Italia incepe domnia limbajului revolutionar. Serrati, arestat dupa rascoalele de la Torino, conduce la Milano „Avanti!”; pe strazi apar primele cortegii care grupeaza muncitori, oameni demobilizati.

Nationalistii nu s-au multumit niciodata cu realipirea tinuturilor „iredente”: trebuia sa se inceapa, fireste, cu Trento si cu Brenner, dar trebuie vazut si mai departe de acest „pretext iredentist”, justificare a interventionistilor de stanga. Unitatea interventionistilor s-a refacut atunci pentru a proclama, prin pactul de la Roma (10 aprilie 1918), dreptul popoarelor in Imperiul Austro-Ungar la independenta. Zadarnic insa. Curentele interventionismului raman fundamental opuse, si victoria va rupe unitatea formala din timpul razboiului.

Nationalismul, atat de victorie, de exaltarea razboinica a faptelor de arme, de cultul eroilor, se dezvolta repede, si problema Fiume serveste ca abces de fixatie pentru pasiunile sovine pe care le genereaza.

La 15 decembrie 1918 se publica programul nationalist. Coppola si Rocco afirma, in mod sincer, ca razboiul n-a fost decat o ciocnire a intereselor imperialiste potrivnice, ca demonstratia nu este decat o forma a decadentei, ca numai dreptul invigatorului conteaza, ca numai expansiunea indica vitalitatea unui natiuni. Aceia care crezusera ca lupta pentru idei democratice s-au inselat si nationalistii cer Fiume, Dalmatia, Albania, un teritoriu din Asia Mica, frontiere naturale pentru Libia, libera penetratie economica in Etiopia, in Arabia, in Marea Rosie, in Africa occidentala, in Extremul Orient, fara sa mai punem la socoteala reparatiile, liniile de cale ferata, concesiunile industriale.

„Corriere della Sera” trece de partea „celor care renunta”, realisti, care se gandesc sa masoare expansiunea raportand-o la puterea unei tari in care oamenii de principiu vor sa vada in pace zorile unor timpuri noi. Ei creeaza la Milano o asociatie pentru Societatea Natiunilor.

Nationalistii si cei care renunta se ciocnesc, chiar in sanul Guvernului, in special pe tema Dalmatiei, deoarece batranul Bissolati nu este de accord cu o politica de cucerire. La 28 decembrie, vestea izbucneste in Montecitorio: Bissolati si-a dat demisia, Bissolati, „soldatul Antantei” sergentul alpin, ranit de doua ori, simbolul interventionalismului democrat. Bissolati pleaca.

In seara de 29 decembrie insa, ca o replica la aceasta demisie. Sala Augustea din Roma incepe sa se umple de tineri, de ofiteri, de intelectuali eleganti. Deodata asistenta aclama, in picioare, o delegatie venita din Fiume si striga: „Dalmatia italiana!” Grupuri strabat strazile Romei repetand aceleasi cuvinte si adaugand: „Jos cei care renunta, jos Bissolati!”

Astfel, pacea odata restaurata, interventionalismul se scindeaza si Bissolati, voluntar din primul ceas, este indepartat. Dupa ce razboiul s-a incheiat si victoria a fost obtinuta, el ar fi trebuit sa accepte noile pretentii nationaliste. Batranul om, sincer cum era, n-a fost in stare s-o faca.

La 1 ianuari 1919, Mussolini il ataca pe „croatul” de Bissolati si scrie: „Imerialismul este legea vesnica si imuabila a vietii”.

Dar, mascand cu abilitate aceasta concesie hotaratoare, adauga: „El poate fi democrat, pacific, economic si spiritual”.

Omul pacii este Wilson, presedintele Statelor Unite. La 3 ianuarie 1919, el soseste la Roma.

O multime imensa il intampina: Wilson, cu fata spana, emotionat, saluta cu palaria. Multimea striga: „Pace! Pace!”

Mussolini isi urmeaza drumul, cautand curentul principal, fara sa se rupa de ceilalti. La inceputul anului 1919, pozitia lui este dificila, si schimbarile sale de atitudine arata ca ramane pe de laturi. Uneori se repede spre cei care, ca si el, si pentru alte motive, raman pe de laturi. Deja la 10 noiembrie defilase pe un camion cu Arditi, oamenii aceia care trec de la violenta la inactiune, de la glorie la uitare, de la fapte indraznete la marsuri lungi de antrenament de-a lungul Padului, marsuri impuse de un comandament, preocupat, in sfarsit, sa-i tina in mana.

Lui Mussolini ii place sa se amestece printre Arditi. In violenta lor, el regaseste ecoul anarhismului sau, in nelinistea lor de declasati, nelinistea lui de om politic fara trupa; el impartasese ingrijirea comuna a celor care au trecut de la primul rol la figuratie si, mai ales, descopera in asociatia Arditiilor un embrion de organizare, un nucleu de oameni hotarati pe care-i poate folosi, cu care poate actiona. Ocazia se va ivi in curand.

In ianuarie, pe la ora 5, o ceata rece, deasa, se lasa deasupra orasului Milano. In 1919, in ziua de 11 a acestei luni cenusii, cafenaua „Cova” nu se mai goleste. E locul de intalnire al tinerilor someri, al ofiterilor demobilizati. Mussolini, trece cu capul ras, inconjurat de o garda personala alcatuita din trei oameni. Piata din fata „Scalei”, Galeria Vittorio Emmanuele sunt pline de o multime inghesuita care se imbulzeste in fata teatrului „Scala”. Leonida Bissolati trebuie sa vorbeasca la ora 6, fiind invitat la liga

pentru Societatea Natiunilor. Iar teatrul este plin. Prin Via Manzoni sosesc mereu alte grupuri.

Grupurile de Arditi se afla acolo, impotriva „croatului” cu pumnalul la sold, aratandu-si decoratiile.

In sala , de la insulte se trece la lovituri si in curand Bissolati, invins, renunta sa mai vorbeasca. Pe strazi, unde ceata s-a ingrosat, oamenii dau cu pumnii, apoi Arditi, cu Vecchi si Mussolini in frunte, se regrupeaza si, tinandu-se de brat, aplaudati de consumatorii cafenelelor elegante, se indreapta spre Galeria Vittorio Emmanuele cantand „Non passa lo straniero!”

Nationalismul italian si-a insusit razboiul si victoria, a inabusit glasul „soldatului Antantei”, al vechiului interventionist „risorgimental”, si hotararea violenta a unei minoritati isi impune legea sa multimii neorganizate. Cat despre politie, ea a lasat lucrurile sa se desfasoare in voia lor.

Dupa razboi foametea este mare, unele marfuri sunt rare, vapoarele lipsesc, specula isi arata coltii. Clasele de mijloc sunt victimele cele mai greu lovite. Ele au subscris in timpul razboiului aproape 15 miliarde de lire pentru diferite imprumuturi, si-au daruit fiii, acei tineri ofiteri de rezerva care au constituit marea masa a cadrelor si au capatat deprinderea de a conduce. Pentru ele victoria Italiei este victoria lor si iata ca dupa instaurarea pacii ele sunt date uitarii, iar cresterea preturilor le gatuie. Unele paturi sunt nelinistite si de aparitia marilor intreprinderi, care inabusa concurenta, monopoluri puternice si anonime, impotriva carora functionarul sau micul antreprenor ar vrea sa se apere. Dar mai ales tinerii ofiteri care se intorc acasa trebuie sa-si gaseasca o slujba si peste tot concurenta este apriga. Taranii care se intorc din razboi vor pamant, contracte, toti demobilizatii vor de lucru. Pentru ei Guvernul a prevazut o prima de 10 lire pentru fiecare luna traita in zona operatiilor, iar in luna februarie se acorda ziua de munca de 8 ore.

In ianuarie, Mussolini ii sustine pe postasi, pe muncitorii feroviari, care cer sporirea salariilor si dreptul la greva. Dar in acelasi timp da dreptul industriasilor, care pretind intoarcerea la liberalism. La 30 ianuarie, ei se aduna la Bergamo si propun sa se puna capat tuturor controalelor de stat; industriasi si mosierii se intalnesc la 3 aprilie 1919 la Genova, unde armatorii sunt atotputernici: se incheie o alinata pentru a lupta impotriva monopolurilor de stat, a economiei de razboi si a bolsevismului. Mussolini aplauda.

Sensul programului lui Mussolini in primele luni ale anului 1919: sa incerce sa uneasca laolalta, in avantajul sau, curentul nationalist si aspiratia socialista a maselor italiene.

O noua grupare spera sa atraga aceste mese. La 18 ianuarie 1919, afise mari, albe au fost lipide pe zidurile principalelor orase, din Italia. Ele poarta deasupra cuvantul „Libertas”, in scris pe un scut cu cruce. Este stema noului partid: Partidul poporului italian, iar afisele reproduc primul manifest, „inspirandu-se din principiile crestinismului, care va consacra marea misiune civilizatoare a Italiei”.

Nasterea Partidului popular italian (P.P.I.) modifica radical viata politica italiana: socialismul a gasit un concurent pe masura sa; cat despre Mussolini, in fata acestei forte, situatia lui pare si mai precara. El actioneaza totusi, preocupat sa-si adune credinciosi.

In luna februarie 1919, in toata Italia s-au constituit grupuri de Arditi. La Milano, cu sprijinul lui Mussolini, Carli si Vecchi au fondat un ziar, „L’ Ardito”, care creeaza o legatura intre diferitele grupuri. Dar Mussolini vrea sa mearga mai departe si mai ales sa obtina conducerea miscarii.

La 21 martie 1919, el aduna la Milano vreo 60 de fideli. Trebuie sa ne grupam, spune el: razboiul castigat pe front, trebuie continuat in interiorul tarii. Printre cei prezenti sunt multi Arditi, intre care Ferruccio Vecchi.

Dupa terminarea adunarii se constituie o „Fascio milanese di Combattimento” („fascie milaneza de lupta”). Din birou fac parte: Mussolini, Vecchi, Michele Bianchi. O adunare generala a fost prevazuta pentru seara zilei de 23 martie.

In seara aceea, in Piata San Sepolero, la numarul 9, intr-un salon de la primul etaj, apartinand Cercului intereselor industriale si comerciale, s-au adunat 19 persoane printre care: Marinetti, Carli si tanarul Roberto Farinacci.

Presedentia este acordata lui Ferruccio Vecchi: este vorba de constituirea unei organizatii nationale: „Fasci italiani di Combattimento” („fascie italiene de lupta”). Adunarea din 23 martie se angajeaza „sa sustina in mod energic revendicarile de ordin material si moral care vor fi propuse de asociatiile combatantilor”. Ea se opune imperialismului, dar afirma ca Italia trebuie sa se realizeze in Alpi si Adriatica, prin revendicarea si prin anexitatea orasului Fiume si a Dalmatiei...

Asa cum scrie Mussolini la 23 martie in „Popolo”: „Noi ne permitem luxul sa fim aristocrati si democrati, conservatori si progresisti, reactionari si revolutionari, legalisti si ilegalisti, in functie de timp, de loc, de mediu...”

In seara zilei de 23 martie, in sala desarta, cativa tineri, majoritatea Arditi, s-au adunat in jurul unui „gagliardetto”. Ferruccio Vecchi scoate pumnalul, intinde bratul pe drapel, iar prietenii isi incruciseaza mainile pe mana lui.

„Juram – spune el – sa aparam Italia. Pentru ea suntem gata sa omoram si sa murim”.

Fascismul s-a nascut. La 23 martie, Mussolini a declarat: „Am impresia ca-n Italia s-a deschis succesiunea actualului regim”.

„Fasciile italiene de lupta” sunt o organizatie nationala. La adunarea sansepolcrista, Mussolini a spus: „In doua luni, in intreaga Italie vor lua fiinta o mie de fascii”.

Si chiar la 24 martie noteaza: „Fasciile iau fiinta! Chemarea noastra a fost auzita. In frunte sunt Genova, Verona, Torino. Prietenii nostri actioneaza si-n alte orase. E de ajuns sa vrei. Fasciile de lupta vor lua fiinta pretutindeni”.

In realitate, chiar daca fasciile se inmultesc, progresia lor nu este atat de rapida cum spera Mussolini. El isi da seama ca n-are priza asupra muncitorilor si asupra taranilor, care urmeaza Partidul socilaist sau tanarul Partid Popular. Atunci el trece la atac.

Pe neasteptate atentia avea sa se concetreze asupra lui si asupra fasciei din Milano.

Milano, 13 aprilie. La Via Borsieri se afla fata in fata manifestanti socialisti si trupe: cavaleria, artileria. Tipete, busculade; deodata rasuna impuscaturi; manifestantii se imprastie, lasand in fata soldatilor morti si raniti.

Seara, Partidul socialist si Bursa muncii proclama pentru 15 aprilie greva generala.

In ziua aceea, in zori, carabinieri si trupa ocupa strazile, se instaleaza in punctele strategice. Orasul intreg este intesat de trupe, dar greva este generala. Nelinistiti, fascistii se aduna la „Popolo d’Italia”, aparat de retele de sarma ghimpata. Arditi stau de veghe la ferestre, pe acoperisuri. Armele nu lipsesc: revolve, grenade. Dupa-masa, o mare adunare a grevistilor se tine pe stadion, constructie mare numita „Arena”, situata in centrul orasului. Aproape 100 000 de grevisti s-au adunat si voteaza fara sa tina seama de anarhisti, reluarea lucrului pentru a doua zi.

In piata, fara sa tina seama de carabinieri, fascistii inarmati s-au grupat cu Marinetti, Vecchi si poetul Pinna in jurul monumentului lui Victor Emanuel. Acestia dau foc la „Avanti!”. Cortegiul porneste din nou in strigatele „<<Avanti!>> non c’è piu!”. In frunte Arditi poarta firma smulsa de pe fatada.

Pe Via Paolo da Cannobio, sub ferestrele ziarului „Popolo”, multimea il aplauda pe Mussolini, apoi se imprastie in grupuri mici.

Fascistii vor sarbatori ziua de 15 aprilie 1919 ca zi a unei victorii glorioase.

Adresandu-se socialistilor la 19 aprilie in „Popolo”, Mussolini precizeaza: „Cine isi propune sa atace poate fi depasit de atac. Surpriza este cea mai mare carte a jocului”.

Obiectivele lui Mussolini sunt de a transforma asaltul unei trupe organizate si inarmate in actiunea spontana a poporului, de a impodobi aceasta actiune spontana de acord cu autoritatile, cu prestigiul gloriei, in sfarsit, de a le face pe victime responsabile de loviturile pe care le-au primit.

N-a trecut mai bine de o luna de la infiintarea sa, si fascismul si-a si gasit argumentele, complicatiile si tactica.

CAPITOLUL 5

Umbra revolutiei

Intruniti de la 18 ianuarie la hotelul „Eduard al VII-lea”, cei patru mari („Big Four”) n-au putut trata fondul problemelor italiene prezentate de Orlando, presedintele Consiliului.. Italianii considera ca victoria trebuie sa deschida Italiei perspectiva unui mare destin: Imperiul Austro-Ungar fiind distrus, ei cer pretul interventiei lor in razboi: frontiera Alpilor, Fiume, insulele Dalmate, Dalmatia, o larga sfera de influenta in Albania, in Marea Egee, in Asia Mica si, fireste, avantaje coloniale.

La 19 aprilie, parasind hotelul „Eduard al VII-lea”, ca sa se duca la Wilson, Clemenceau si Lloyd George, Orlando poate sa-si rememoreze discursul pe care l-a tinut in fata Senatului la 15 decembrie 1918: „Italia eeste intr-adevar azi o mare putere, nu in virtutea unei indulgente concesi diplomatice, ci pentru ca a dovedit o capacitate de actiune si de vointa care o identifica in mod efectiv cu cele mai mari state din istorie si de azi. Dupa mine este prima si principala achizitie a Italiei, o achizitie care nu constituie subiectul nici unei discutii, in jurul nici unei mese internationale, care nu ne poate fi nici contestata, nici diminuata, nici redusa”.

Orlando, care vorbeste prost frantuzeste, nu scapa de zeflemelele lui Clemenceau, ofiterii francezi adopta un ton de superioritate, de ironie chiar, prost deghizata: pentru el Caporetto umbreste luptele de la Piave.

Dupa ce Orlando si-a terminat, la 19 aprilie, expunerea, Wilson ii raspunde. El accepta granita de la Brenner, anexarea Triestului si a unei mari parti din Istria, dar in ceea ce priveste Fiume si Dalmatia nu va ceda niciodata.

La 23 aprilie se raspandeste o veste uimitoare: Wilson a adresat un manifest poporului italian, direct, peste capul Guvernului. Se afla ca Orlando a raspuns, dar textele nu sunt publicate. Acest fapt este suficient totusi ca la Roma sa se organizeze o manifestatie avand in fruntea ei municipalitatea si sindicatul: numele lui Wilson este infierat in public si palatul Drago, ambasada Statelor Unite, este pazit de armata; carabinierii si o sectie a infanteriei iau pozitie in fata ambasadei Frantei, altii se instaleaza in fata ambasadei Angliei.

In 25 aprilie se publica mesajul lui Wilson: „Fiume trebuie sa constituie debuseul si accesul pentru schimburile tinuturilor din nordul si nord-estul acestui port, nu pentru cele din Italia...A atribui Fiume Italiei ar crea convingerea ca portul...a fost dinadins atribuit de noi unei puteri din care nu face parte integranta...”

O data cu textul lui Wilson, se publica si raspunsul lui Orlando, care reflecta bine starea de spirit a Italiei: „Obiceiul de a se adresa direct popoarelor...a fost aplicat pana acum guvernelor dusmane.”

Veste ca in seara de 24, Orlando si guvernul Diaz au plecat din Paris spre Roma face ca emotia sa ajunga la culme.

Atmosfera din mai 1915 renaste. Printul Colonna, sindicul Romei, ii cheama pe cetateni sa manifesteze; presa nationalistă, „Popolo” al lui Mussolini ii ataca pe Aliati, vorbeste de momentul suprem.

Pentru Mussolini ocazia este buna ca sa se ia la harta cu „cei care renunta”, este contiunarea luptei „maului radios”, a asaltului impotriva lui „Avanti!”. Dar socialistii indeamna la prudenta. Federzoni, in numele nationalistilor, Mussolini, in numele fascistilor, invita poporul sa ocupe pietele.

La 26 aprilie, Piata Exedra, Via Nazionale, Gara Termini din Roma sunt invadate de o multime imensa. Trupele, in randuri stranse, blocheaza caile de acces spre ambasada Statelor Unite. Orlando este asteptat. In fiecare gara, trenul lui a fost obiectul unor mari manifestatii. Roma este cuprinsa de entuziasm, mai mult chiar, de inflacarare.

Trenul intra in gara la zece si jumătate. Orlando, Diaz, Barzilai sunt inconjurati de multime, purtati pe ea pana la masinile lor.

Seara se afla ca la Fiume, consiliul national si-a innoit „juramantul solemn”: „Populatia din Fiume va sti sa faca sa se respecte pana la capat vointa sa neclintita de a se uni cu Italia”.

In ziua de 28, printul Colonna organizeaza la Capitoliu o mare adunare populara care pretinde Fiume, Spalato, Trau; in aceeasi zi se intruneste la Milano, sub presedentia lui Mussolini, fascia de lupta.

In seara zilei de 28 aprilie, Sonnino soseste si el la Roma si se formeaza un nou convoi care-l intovarasese pe ministru. In ziua de 29, Camera se aduna in mod solemn si, cu 382 de voturi contra 40 „se declara solidara cu Guvernul si afirma din nou deplina sa incredere pentru apararea drepturilor supreme ale natiunii si pentru conceperea unei paci trainice si drepte”.

La Paris, cei trei mari continua discutiile. Cu toata absentă Italiei, cei trei se pregatesc sa semneze pacea cu Germania si Austro-Ungaria.

La 6 mai, Orlando si Sonnino pleaca la Paris sa se intalneasca de urgenta cu cei trei. A doua zi, Mussolini isi intituleaza articolul din „Popolo”: „La Paris, nu a Canossa!” si scrie, abil, la 9 mai: „Marea proletara, care a dat sangele a zece din cele mai infloritoare generatii ale ei, isi poate lua revansa pe terenul luptei de clasa”.

El da tonul incercand sa dirijeze revendicarile sociale impotriva natiunilor straine, Franta, Anglia sau Statele Unite, care, asa cum spune fascia de lupta din Roma la 10 mai, reprezinta „imperialismul bancar”, „alinata plutocratiei”.

La Paris, Orlando este intr-adevar umilit.

Wilson este de neclintit, iar Lloyd George si Clemenceau sustin, din varful buzelor, pozitia italiana. Datorita acestui fapt, nationalistii si fascistii lasa in umbra succesele incontestabile si considerabile ale Italiei – frontiera de la Brenner, dislocarea Austro-Ungariei, anexarea Triestului – staruind, dimpotriva, asupra refuzurilor Aliatilor. Nationalistii vorbesc de revenirea la alianta cu germanii, Mussolini ataca pe oamenii de la putere: „Acest grup de oamnei ciumati si sifilitici ai parlamentismului...si care tin azi in mainile lor <<sclerозate>> destinele Italiei, acest grup de oameni care se numesc ministri nu merita alte denumiri decat de bastarzi, idioti, mistificatori”.

„Victoria ciuntita” apare astfel drept ceea ce a fost din capul locului: un punct de sprijin pentru o manevra de politica interna. La 19 iunie, guvernul Orlando se autolichideaza, neobtinand decat 78 de voturi, fata de 262 contra.

Situatia este critica. Crizei „nationale” i se adauga criza „sociala”. Toate sectoarele sunt afectate si toate regiunile: de la tipografi la metalurgisti, de la Piemont la Neapole.

Italia ramane fara guvern, iar la 20 iunie, fascistii manifesta in Piata Domnului din Milano: „Nu vrem neutralisti in guvern!”. La 21 iunie, fascia parlamentara formuleaza la Roma aceeasi revendicare, insa ei refuza sa participe la formarea guvernului. Totusi, Nitti izbuteste sa-si alcatuiasca, la 23 iunie, cabinetul, dar atmosfera ramane incordata. D’Annunzio si Mussolini sunt la Roma, unde se intruneste, la Augusteo, primul Congres al Asociatiei Nationale a combatantilor.

Circula zvonuri in legatura cu o lovitura de stat nationalista si militara.

Asadar, in acel sfarsit de iunie si inceput de iulie al anului 1919, situatia devine incordata.

Nitti nu s-a prezentat inca in fata Camerei. Pe neasteptate se produc tulburari. Magazinele sunt devastate, vitrinele zboara din tandari, magazinele sunt pradate. Situatie pare foarte grava.

Cercurile nationaliste si fasciste, cu prilejul caderii lui Orlando, au incercat sa puna mana pe putere. Armata, marina (generalul Giardino si amiralul Thaon di Revel), Mussolini, D’Annunzio, ducele d’Aosta par sa se teama ca, o data cu sosirea lui Nitti, se va reveni la o situatie normala, la lichidarea razboiului, care, conciliind diferitele grupuri conducatoare ale societatii italiene, i-ar indeparta pe aventurieri si pe extremisti. Nitti se prezinta la 9 iulie in fata Camerei; tulburarile au incetat, dar situatia va continua sa se inrautateasca.

Abia a reusit guvernul sa obtina votul de incredere ca P.S.I. (Partidul Socialist Italian) si Confederatia Generala a Muncitorilor au si hotarat o greva generala.

Grevele se reiau la Roma, la Torino, la Triest. Ele afecteaza mai ales agricultura. In mai multe regiuni, zilerii proclama greva generala, urmati de „mazzardri” (arendasi); un fapt inca mai nelinistitor pentru Guvern si mosieri: ocuparile de pamant se inmultesc.

In unele sectoare bantuie brigandajul, caci acolo s-au refugiat dezertori. Guvernul lui Nitti trebuie sa cedeze: la 2 septembrie, decretul Visocchi admite, in anumite conditii, ocuparea pamanturilor: in aceeasi zi, dezertorii sunt amnistiati.

Aceste masuri contribuie la izolarea lui Nitti. El este un profesor distant, inteligent, dar incapabil sa mentina legatura cu opinia publica. Este constrans sa se duca la Parlament intr-un automobil blindat, copiii lui sunt paziti de politie.

Conflictele razboiului se reanimeaza. Raportul arata, fara nici un echivoc, ca raspunzatoare de dezastru sunt greselile militare si nu propaganda defetista.

24 august 1919. Orasul Fiume e in fierbere. Grenadierii din Sardinia pleaca. In luna iunie, italienii si francezii s-au batut, si o comisie de ancheta interaliata i-a comandat pe italieni. Are loc plecarea.

Corpul de voluntari din Fiume este dizlovat: politia va fi asigurata de catre englezi. La 23 august, multimea italiana a venit sa-i salute pe grenadierii care striga: „Fiume sau moarte!”, fluturand mana.

Regimentul de grenaiieri este instalat la Ronchi si la Monfalcone.

31 august 1919. Peste tabara s-a asternut noaptea. Sublocotenentul Riccardo Frassetto a invitat la el in odaie sase camarazi.

8 septembrie. Locotenentul Grandjacquet il intalneste la Venetia pe Gabriele D’Annunzio si-l pune la curent cu proiectul tinerilor ofiteri: marsul asupra orasului Fiume, ocuparea si anexarea lui la Italia. D’Annunzio accepta sa preia conducerea expeditiei.

Timp de trei zile, conjuratii pregatesc actiunea. Autoritatile militare inchid ochii.

12 septembrie. D’Annunzio soseste la Ronchi imbracat in uniforma de locotenent-colonel al lancierilor din Novara. In ultima clipa, capitanul Solomone, comandantul Parcului de masini din Palmanova, a facut greutati cand a fost vorba sa dea camioane. Keller si Arditi il ameninta. El cedeaza.

Plecarea are loc in lumina lunii. In coloana se afla mai ales grenadierii si Arditi, dar in curand pe drum i se alatura pe drum lui D’Annunzio si alte grupuri de masini blindate. In zorii zilei de 12 are loc langa Castua intalnirea cu trupele regulate ale generalului Pittaluga. Generalul vrea sa deschida focul.

12 septembrie. Ora 11. D’Annunzio intra in Fiume. Sunetele clopotelor, urletele unei sirene si strigatele de entuziasm se confunda.

Incepand cu Fiume, se urmareste cucerirea Italiei, si Mussolini scrie: „Guvernul italian nu e la Roma, ci la Fiume. Acestui Guvern ii datoram ascultare”.

La 20 septembrie, D’Annunzio se numeste „comandant al orasului Fiume”, avand depline puteri. Se inscrie in fascia din Fiume si indica pe fisa lui „profesiunea: ostas”.

Totusi Nitti si D’Annunzio mentin legatura prin intermediul generalului Badoglio, iar dupa ce trupele aliate evacueaza Fiume, Guverul lasa lucrurile sa se desfasoare in voie.

La 26 noiembrie, „comandantul” organizeaza un plebiscit pentru anexiunea care va fi proclamata.

Lui Mussolini nu-i place aceasta situatie. El nu poate decat sa aplaude, in timp ce poetul ii rapeste publicul de Arditi si de tineri, pe care se bazeaza seful fascist. Deseori Mussolini pleaca cu avionul la Fiume. Supravegheaza si in acelasi timp sustin. Pentru el marsul asupra Romei nu trebuie sa aiba loc, nu inca, fiindca D'Annunzio ar fi atunci, fireste, primul beneficiar. Il descurajeaza pe poet, il indeamna sa aiba rabdare si exploateaza actiunea fumeza in folosul fascismului.

Pentru intaia oara de la Risorgimento, la 25 septembrie se intruneste un consiliu de coroana, grupand cele mai inalte personalitati. Se va dizlova oare Camera?

Nationalistii sunt ostili alegerilor. In sedinta din 28 septembrie la Montecitorio, deputatii fasciei si socialistii se bat. Intervin usierii. In 29 apare totusi decretul regal: Camera este dizlovata si se fixeaza alegerile pentru 16 noiembrie 1919. Imediat incepe batalia electorala.

Partidele se intrunesc numaidecat: socialistii la Bologna intr 5 si 8 octombrie. Se voteaza, prin aclamatii, adeziunea la Internationala a III-a, a lui Lenin. In ochii maximalistilor, algerile deschid o perioada revolutionara.

La 9 octombrie are loc la Florenta Congresul fasciilor.

Constienti de slabiciunile lor, fascistii isi cauta aliati. Dar, in zadar. La Milano, Mussolini, dupa incercari nereusite, alcatuieste o lista omogena, in care ii remarca pe Marinetti, Arturo Toscanini, P.Bolzon, Guido Podrea, infocat anticlerical. De fapt, prezenta fascistilor in lupta electorala nu se face simtita decat prin tulburarea mitingurilor, batai si strigate.

Insa campania electorala este dominata de intoarcerea lui Giolitti, care, la 12 octombrie, la Dronero, formuleaza un program de guvernament, un fel de largire a „giolittismului” de dinainte de razboi.

Hotararea avea sa o ia poporul.

Din 6 500 000 de alegatori, socialistii totalizeaza 1 840 593 de voturi si – mare surpriza – popularii lui Struzo mai multe de 1 175 000 de voturi. Biruinta socialista este foarte clara in nord: acolo voturile depasesc 40% in Toscana, Lombardia, Umbria, Piemont si ating 60% in Emilia.

Dar in 17, in timp ce la Milano un convoi socialist strabate strazile, un grup de Arditi arunca o bomba care raneste noua insi. Politia face imediat o perchezitie la „Popolo” si descopera in barlogul acela, in acel „Covo”, grenade, revolvere. Mussolini, Marinetti, Vecchi sunt arestati. Totusi Mussolini este eliberat dupa 48 de ore.

In 2 si 3 decembrie se declanseaza greva generala la Roma, Milano, Genova, Neapole. Ofiterii, studentii sunt pretutindeni fugariti. La Torino, unde grupul lui Gramsci i-a organizat pe muncitori pe intreprinderi, intr-o ora sunt mobilizati 120 000 de muncitori, care iau cu asalt Institutul tehnic. Si in alte parti se produc repetate dezordini.

Apare clar pentru toti observatorii, ca alegerile n-au rezolvat nimic si ca a XXV-a legislatura, care incepe intr-un climat tulbure, va avea o viata grea. Socialistul Treves evoca la 3 decembrie „revolutia parlamentara din 16 noiembrie, amenintata de o revansa violenta a strazii, pe care o pregatesc partidele conservatoare si militariste”.

Violenta si razboiul larvar s-au instalat, iar socialistii sunt inchisi in cercul lor, fara sa le fi pregatit, sa le fi voit, fara sa stie sa le conduca si fara sa poata sau sa vrea sa scape de ele.

Totusi, dupa cateva saptamani de la alegeri, valul socialist se mai intinde inca, si Mussolini reflecteaza, isi regaseste fondul anarhic al formatiei sale. Este o epoca de scepticism amar in care, dupa socialism, aparate zadarnic in alegeri, nu mai subzista in el decat ambitia individuala.

Ianuarie si februarie se caracterizeaza prin grevele postasilor si ale muncitorilor feroviari. Guvernul cedeaza si plateste chiar si zilele de greva. Burghezia se infurie impotriva concesiilor lui Nitti.

La 9 februarie 1920, Senatul este in sedinta. Aceasta este Marea Adunare, cu sediul in Palatul Madama.

Povestea suparatoare cu orasul Fiume a aparut suprafata apelor calme ale Senatului.

De altfel, grevele se nasc, renasc, de la fabricile textile la minele de sulf din Sicilia (in februarie). Zilerii sunt in luna martie in greva. Incidentele sunt frecvente: la Milano, intre grevisti si nationalisti; pretutindeni morti, raniti. O noua forma de actiune rasare in intreaga Italia: ocuparea uzinelor. La 28 februarie sunt ocupate intreprinderile textile „Mazzonis” din Ponte Canavese.

Aceste miscari unanime, care cuprind toate sectoarele industriei si o mare parte a agriculturii, par sa fie un fel de hora dezordonata, pe care o conduc muncitorii si taranii italieni. La Viareggio insurectia cuprinde orasul in luna mai, la Livorno prefectura de politie este atacata cu bombe.

La Milano, in martie 1920, sosesc din diferite regiuni ale Italiei cei mai importanti industriasi italieni. Ei se intrunesc la 7 martie, in urma initiativei luate de Confederatia generala a industriei (Confederazione generale dell'Industria), faimoasa „Confindustria”. Acest congres grav, prezidat de industriasul G. Silvestri, pune la punct, in climatul crizei sociale care paralizeaza Italia, programul si metodele marelui patronat italian. Dorintele lui sunt precise, trecand de la refuzul zile de 8 ore, la problemele politice; in privinta acestora din urma, congresul vrea un Guvern puternic, care sa ingaduie, in disciplina si respectul legilor, dezvoltarea initiativei individuale. Aplicarea acestui program reclama oameni noi si metode noi. Astfel este formulata o strategie generala a patronatului, si e clar ca Nitti nu se mai bucura de increderea cercurilor conducatoare ale industriei.

La 4 martie se introduc din nou cartelele de alimente iar preturile cresc mereu.

Asadar, Guvernul este incoltit. Popularii il parasesc. La 13 martie, cabinetul se mentine „cârpăcit” cum este. La 30 martie, Nitti declara in Camera: „Ma tem de violentele care vin din partea revolutionarilor, dar ma tem si mai mult de tendintele din cealalta parte...”

In fata acestor forte care se constituie, Mussolini pare ca sta retras.

Mussolini n-ar putea caracteriza mai bine faptul ca se afla pe marginea marilor dezbateri, a fortelor care se opun. De la 23 la 25 mai, el aduna cele o suta douazeci de fascii la Milano, fara insa sa ia vreo hotarare importanta. In realitate, Mussolini asteapta ca in Italia jocurile sa fie facute. El vede bine: in mai 1920, marea explicatie nu s-a produs inca.

Totusi la sfarsitul lunii fascia din Triest a organizat in mod oficial primele echipe (squadre) de actiune, dar impotriva elementelor ostile influentei italiene.

Rolul jucat de D'Annunzio accentueaza, de altfel, tendintele nationaliste ale lui Mussolini.

La 9 mai, Nitti a fost declarat din nou in minoritate si rasturnat. La 21 mai si-a constituit al treilea cabinet. Dar peste trei zile se aniverseaza intrarea in razboi.

Nitti se afla din nou intr-o situatie grea. Nici chiar in strainatate nu mai este apreciat: in special in Franta este acuzat de filogermanism.

Giolitti da interviuri, pozeaza ca succesori, impins de o impresionanta umanitate conservatoare; intoarcerea lui este dorita pentru a scapa de Nitti, pentru a face sa se uite razboiul si dezbinarile sale, care mineaza clasa conducatoare italiana, pentru ca, sub acest nume prestigios, Italia sa inceapa din nou sa traiasca linistita.

Printr-un decret lege din 4 iunie, Nitti hotaraste sa urce pretul painii la o lira si jumătate kilogramul. Partidele de opozitie reunite si-au gasit terenul de lupta. Toate gruparile se revolta impotriva decretului. La Milano, la Bari izbucnesc manifestatii sangeroase, sunt blocate transporturile de trupe. In ziua de 9, Nitti isi retrage decretul si demisioneaza.

Nitti, Nitti-Cagoia cade. In „Popolo” din 10 iunie Mussolini triumfa. „In sfarsit – scrie el – acel fetus, jumătate legislativ, jumătate birocrat, a fost retras pentru totdeauna din circulatie”.

Aceasta ura da greutate pledoariei pro domo a lui Nitti. O data cu inlaturarea lui moare si speranta unei monarhii democratice.

CAPITOLUL 6

Lunile hotaratoare

La saptezeci si opt de ani, „tradatorul din 1915”, „banditul din Dronero”, „bolsevicii Annunziati” revine la putere, adus de cei care l-au instalat si primit cu neincredere de socialistii care l-au sustinut odinioara. E situatia din mai 1915 rasturnata in folosul batranului maestru al politicii italiene. La 11 iunie 1920 este insarcinat cu constituirea Guvernului si la 15 iunie o echipa stralucitoare e adunata in jurul unei mese mari din noua sala presedentiala a Parlamentului de la Viminale. Filozoful Benedetto Croce este la Ministerul Instructiei Publice, catolicul Meda la tezaur, Bonomi, fostul socialist, la razboi si un vechi sindicalist, Arturo Labriola, la munca – post nou, creat de Nitti. Conte Sforza ia Ministerul de Externe.

Guvernul are semnificatia unei impacari: vrea sa fie sfarsitul dezbinarii dintre neutralisti si interventionisti; trebuie sa se stearga sciziunea clasei conducatoare italiene din 1915, si unul dintre primele gesturi facute de Giolitti este sa mearga la Palatul Farnese, sa-i faca o vizita ambasadorului Frantei, Barrere.

Lumea ii asteapta declaratia ministeriala. El o face tehnica, scurta, ca un om eficient, si o centreaza pe problemele financiare si economice.

Chiar in ziua in care Giolitti isi prezinta programul (24 iunie), garda regala trage la Milano si la Piombino; in provincia Belluno, in vecinatatea gloriosului Piave, se declara greva generala. In plus, la 26 iunie, ministrului de razboi Bonomi i se comunica o stire grava: la Ancona, Regimentul 11 Bersaglieri, care trebuie sa plece in Albania s-a razvratit.

Este prima rascoala militara importanta din Italia dupa razboi. Giolitti e nelinistit. De la cazarma, insurectia a cuprins orasul, apoi orasele Forli si Pesaro. La Iesi se proclama un guvern provizoriu. Tulburarile cuprind Umbria, si in curand la Roma se

declara greva generala. In oras se intrunesc conducerea Partidului socialist si a Confederatiei Generale a Muncitorilor.

Lupta se da si pe plan patriotic.

Ofiteri umiliti, nationalisti dezarmati pe care-i enerveaza intoarcerea lui Giolitti, ii face pe socialisti raspunzatori de neputinta lor. La 11 iulie, la Spalato (Split) ofiteri din marina italiana sunt atacati de croati, comandantul corvetei „Puglia” este ucis. Drept represalii, squadrele fasciei ataca in ziua de 13 hotelul „Balcan” si cateva locuinte din Triest apartinand iugoslavilor. Fascistii devasteaza, incediaza. Este prima expeditie de pedepsire cu scop „patriotic”, dar in curand sunt atacati si socialistii; „Casa poporului” din Pola este distrusa. Arditi, studenti si fascisti se aduna. Ei ataca masinile, smulg drapelurile, ii bat pe functionari, apoi grupurile se strang laolalta si se indreapta spre tipografia editiei romane a lui „Avanti!”, care e devastata. Se declara greva generala nelimitata: nu dureaza decat o zi. Deputatii socialisti sunt batuti sub pretextul ca printre ei se numara si dezertorul amnistiat, Misiano. Nationalismul si antisocialismul se vor identifica si mai bine la inceputul lunii august. Giolitti anunta, la 3 august, ca retrage trupele italiene din Albania. Orasul Valona este evacuat. Se pastreaza doar insulinta Saseno.

De la neutralitate la defetism, de la Caporetto la Valona, de la dezertare la drapelul rosu, socialismul este incoltit de adversarii lui. Pe acest teren el a si pierdut lupta. Nu-i mai ramane decat lupta sociala.

Cand la 17 august F.I.O.M. hotaraste greva perlata si declara ca este gata sa dea dispozitii de ocupare a uzinelor, industriisii decreteaza lock-out-ul, sperand ca Guvernul va interveni militarmente alaturi de ei.

In acelasi timp continua ocuparea pamanturilor, in pofida frontului pe care-l opun acum mosierii grupati, de la 18 august, intr-o Confederatie generala a agriculturii (Confagricola). Mai mult, pornind din Mezzogiorno, actiunea de ocupare a pamantului cuprinde Valea Padului, regiunile bogate.

Mussolini, mereu prevazator, incearca sa reia legatura cu socialistii. Se duce sa-l caute pe Buozi, presedintele F.I.O.M., si-i spune: „Mi-e complet indiferent daca uzinele sunt ale industriisilor sau ale socialistilor. Noi, fascistii, nu vom interveni decat in cazul unei revolutii cu caracter bolsevic.”

Unii se tem de aceasta revolutie; muncitorii detin uzinele de armament, la Torino au luat legatura cu soldatii. Or, Giolitti nu intervine. S-a instalat in resedinta lui din Bardonneche si asteapta. El lasa lucrurile sa „dospeasca”.

Confederatia Generala a Muncitorilor se intruneste la Milano la 10 si 11 septembrie. Motiunea secretarului ei, d’Aragona, cere sa se recunoasca principiul controlului sindical asupra intreprinderilor.

La 15 septembrie poate sa prezideze, la Torino, o intalnire intre d’Aragona, Buozi si conducatorii Confindustriei – Olivetti si Conti. In schimbul evacuarii uzinelor, industriisii recunosc in principiu un control muncitoresc in intreprinderi. In timpul convorbirilor, Giolitti pomeneste de un proiect de lege, pe care-l va sustine si unde vor fi precizate conditiile controlului muncitoresc. Proiectul nu va vedea insa lumina zilei...La 27 septembrie, muncitorii evacueaza uzinele, la 4 octombrie se reia munca.

Dupa miscarile mari din primavara si vara, toamna anului 1920 inseamna cu adevarat sfarsitul entuziasmului, cresterea scepticismului si a dezgustului in randul maselor.

La „Popolo d'Italia” au existat totdeauna arme: pusti, bombe, grenade, revolvere si chiar o mitraliera. Pana si pe biroul lui Mussolini, langa ceasca cu lapte, se afla un revolver cu butoias si doua grenade. Pivnitele ziarului sunt un adevarat depozit, unde pustile se ingramadesc de-a lungul zidurilor. Cat despre odaia vecina cu biroul lui Mussolini, acesta a facut din ea sala de scrima.

Armele nu se afla numai la sediul ziarului n”Popolo”. Aproape toti ofiterii si-au pastrat revolverele si de cele mai multe ori Arditi au procedat la fel. In toamna anului 1920, pe la inceputul lunii octombrie, existau, asadar, in tara, stranse in jurul fasciilor, mici grupuri de oameni inarmati.

Fascismul agrar incepe sa se coaca din octombrie 1920. Caci, in Toscana pana in regiunile Ferrarei, din Reggio Emilia pana la Bologna, luna octombrie este luna luptelor agrare: de pilda, greva zilerilor condusa de Federatia muncitorilor agrari cu scopul de a impune contracte colective de munca. La 25 octombrie, proprietarii funciari trebuie sa cedeze, dar asociatia lor incepe sa finanteze acele mici grupuri care, de la razboi incoace, sunt lipsite de ocupatie, alcatuite din „disocupati” violenti.

Cei din Florenta alcatuiesc squadra „Disperata”, care la 22 octombrie trece la actiune, atacand o municipalitate socialista. Printre squadristi se afla Tullio Tamburini, un individ cu un trecut dubios, Amerigo Dumini, un fost Ardito cu privire fixa si vorba taioasa, nascut la Saint-Louis, in Statele Unite, si inca multi altii, Banchelli, Frullini, finantati toti de mosierii si industriasi din Florenta, sub acoperirea fortei „Alianta apararii civile”.

La Mortara, in provincia Pavia, se alcatuieste o „fascie de educatie si aparare sociala”.

Acestea sunt grupurile care pregatesc alegerile municipale de la 31 octombrie si 7 noiembrie 1920, primele alegeri de dupa razboi.

D'Annunzio se afla tot la Fiume, in climatul acela ireal si haotic, in care se impletesc grotescul, entuziasmul si marsaviile. In septembrie, piratii lui, cu ajutorul capitanului Giulietti, au reusit sa aduca la Fiume un vapor „Cogne”, a carui incarcatura cuprinde numeroase valori.

La 12 septembrie, el asista calare la marea defilare organizata pentru aniversarea eliberarii orasului, in timp ce se inalta drapelul desenat de el: pe fond rosu inchis se detaseaza emblemele in aur: un sarpe care-si musca coada, simbol al eternitatii, si cele sapte stele ale Ursei Mari, constelatia lunii septembrie. Mussolini se preface ca aproba aceasta opera patriotica, laudandu-l pe D'Annunzio.

Cu grandilocventa lui, Mussolini isi mascheaza din nou o renegare. In zilele acelea este primit de Sforza la Ministerul Afacerilor Externe, caci stie ca se pregatesc convorbiri cu iugoslavii si-si prezinta punctul sau de vedere, cu totul guvernamental.

La 12 noiembrie 1920, tratatul de la Rapallo este efectiv semnat cu Iugoslavia. Italia obtine toate Istria, paraseste Dalmatia, afara de Zara, Fiume devine stat independent. Tratatul este avantajos, dar nu satisface pretentiile nationalistilor.

Or, Mussolini il aproba. Cu o usurinta care uluieste, el isi paraseste tezele lui dintotdeauna.

De fapt, el a inteles ca batalia politica nu se mai da la Fiume, ci in valea fluviului Pad, ca daca Giolitti lasa lucrurile sa se desfasoare in voia lor in Italia trebuie sa fie lasat sa actioneze la Fiume. Numerosi fascisti, sinceri dannunzieni, au sustinut acest lucru.

Faptul in sine intereseaza prea putin. Consecinta faptelor este izbitoare. Si exemplele se inmultesc. De pilda la Bologna.

Oricum ar fi, asaltul Bolognei constituie o cotitura decisiva. El marcheaza un punct de plecare pentru avntul fascismului si al violentelor lui.

Dupa Bologna, fasciile apar pretutindeni ca nuclee de adunare a tuturor acelora care sunt ostili socialismului: mosieri, ofiteri, industriasi chiar, care vor finanta, in mod substantial, miscarea si squadrele ei.

Mussolini se afla, fireste, in punctul de intalnire al acestor curente, dar, cum se vede, e purtat de ele; el este acela care va reuni fortele paralele. La 24 noiembrie scrie: „Spuneam aici, cu glas tare si puternic, ca lumea sa auda, ca de acum inainte suntem destul de <<utilati>> ca sa respingem si sa zdrobim orice fel de violenta din partea extremistilor P.U.S. (socialisti)”.

Fascistii din Ferrara pornesc la 21 decembrie la asaltul Castelului municipal. In randurile lor se inregistreaza trei morti; incidentul face sa se nasca alte squadre, conduce de Italo Balbo, care, in curand, vor pune stapanire pe intreaga provincie, dispunand chiar de mitraliera Etienne.

Pentru Giolitti si pentru cei care il secondeaza, liberali, constitutionalisti, nasterea acestor squadre, pe care le sprijina cel putin prin lipsa lor de actiune, reprezinta culmea abilitatii. Ei folosesc violenta fascista, o abat impotriva socialismului si cred ca in felul acesta castiga pe toate fronturile: socialismul este neutralizat, zdrobit, dar fascismul, angajat in aceasta actiune, legat de guvern prin ajutorul pe care acesta i-l da, va renunta sa se mai ocupe de chestiunile internationale.

Cu toate defectiunile, D'Annunzio se incapataneaza. Amiralul Millo, care continua sa comande Dalmatia, a dat, plangand, ordinul de evacuare a teritoriului incredintat iugoslavilor. Juramentul de supunere fata de rege trece inaintea celui facut poetului.

Din acest moment, D'Annunzio si legionarii lui sunt singuri in fata generalului Caviglia, care are misiunea sa mearga pana la capat.

La 22 decembrie, capitanul Arturo Marpicati este chemat de D'Annunzio la palatul guvernamental: „Pleaca imediat – ii spune poetul – si du-i mesajul acesta lui Mussolini”.

Marpicati reuseste sa treaca sa-i dea mesajul lui Mussolini, care ia cunostinta de el. D'Annunzio scrie: „Esti gata sa faci sa sara in aer prefecturile si posturile de politie? Facem revolutie, da sau nu?”

Mussolini se infurie, se indigneaza impotriva tuturor, impotriva lui Giolitti, a lui Caviglio si a lui D'Annunzio. „Poetul tau – ii spune el lui Marpicati – este, desigur, un mare poet, un foarte mare poet, dar e nebun, nebun”. Apoi convoaca cativa sefi fascisti. Sedinta este foarte scurta. Raspunsul negativ. „Pe urmele noastre, ale tuturor se afla politistii lui Giolitti” – spune el in chip de scuza.

Primele victime ale „Craciunului sangeros” se prabusesc.

In zorii zilei de 26 decembrie, cuirasatul „Andrea Doria” trage cu tunul asupra palatului guvernamental. Obuzul de 152 atinge cornisa ferestrei vecine cu cea a poetului, si D'Annunzio, acoperit de moloz, se hotaraste: „Mi-am oferit viata, zambind, de o suta de ori in razboi, dar nu slujeste la nimic s-o zvarl azi ca sa slujesc un popor preocupat doar sa-si satisfaca poftetele, fie chiar si pentru o clipa, cu chefuri de revelion”.

In 28 se semneaza armistitiul la Abbazia.

Poetul avea sa se retraga, liber, pe tarmul lacului Garda. Italia nu s-a clintit. Au loc miscari, la Florenta se produce o sciziune, cu toate acestea nimic hotarator, caci fascismul traieste acum de pe urma squadrelor.

Dupa abandonarea orasului Fiume, fascismul continua sa se dezvolte: legionarii lui D'Annunzio intra chiar in randurile squadrelor, aducand cu ei ranchiunele si tinuta lor de Arditi – camasa neagra, fes negru cu papion. Dupa evacuarea Dalmatiei, fascismul creste mereu, din Toscana in tinutul Venetia, din Pavia in Bologna.

Fascistii se ivesc noaptea, pe neasteptate, inconjoara cladirea in care locuieste „capolega”, tarantul responsabil al ligii agrare, il bat, adeseori il omoara, ii devasteaza casa; ceilalti tarani se ascund. Daca intampina vreo rezistenta, telefoanele, camioanele le dau posibilitatea sa adune, intr-o „expeditie de pedepsire”, squadrele din mai multe orase, iar satul este redus la tacere. In mod sistematic, presa prezinta violentele ca riposte juste date unor „lase atentate bolsevice”.

De fapt, squadristii nu vizeaza numai comunisti. Sunt distruse atat ligile „bolsevismului alb” cat si cele rosii, iar deputatul catolic Miglioli scapa cu multa greutate din mainile squadristilor. Sindicatele „interventioniste” si dannunziene sunt atacate la Piacenza, la Parma. Aceeasi soarta o au si cooperativele strict apolitice din Padova. Cercurile culturale, bibliotecile, ziarele, tot ceea ce vine in atingere, de aproape sau de departe, cu organizatia taraneasca sau muncitoreasca este amenintat, calificat in mod comod de comunism.

La 15 ianuarie 1921, Gramsci, Terracini, Togliatti, Bombacci si fractiunea comunista cer excluderea din partid a reformistilor, potrivit directivelor continute in cele douazeci si unu de puncte ale lui Lenin. Dar maximalistii „unitari”, cu Serrati, refuza, desi adera la Internationala a III-a.

Atunci comunistii pasasesc P.S.I., fara ca acesta sa devina astfel mai unitar. De altfel, jumatate din aderenti se retrag din partid comunist din Italia.

Toate aceste elemente inlesnesc ofensiva fascista.

In asemenea conditii, Mussolini isi da seama ca se poate angaja pana la capat, ca aceasta „contrarevolutie postuma si preventiva”, care se dezlantauie, poate sa-l conduca la putere daca va castiga definitiv sprijinul Confindustriei. Oameni ca Cesare Rossi si Michele Bianchi mentin legatura cu cercurile financiare si Mussolini, fostul anarhist, fostul socialist, descopera brusc virtutile sistemului economic liberal.

La San Bartolomeo in Bosco (Ferrara), la 25 februarie, a luat fiinta primul sindicat fascist. De aceea, ligile care au ramas prefera sa treaca adeseori in bloc la fascism decat sa fie distruse: 17 intr-o singura zi devin syndicate autonome si primesc, in mod solemn „gagliardette”.

Omul de stat piemontez se simte amenintat si din dreapta, si din stanga, unde i se imputa sprijinul acordat fascismului. Crezandu-se subtil, dizolva la 7 aprilie Camera si anunta alegerile pentru 15 mai 1921.

Giolitti urmareste sa constituie „blocuri nationale”, blocuri tricolore, in care ar intra fascistii, si, totodata, sa sfarame partidele de masa. Partidul popular si Partidul socialist, care se preteaza mai putin la combinatii parlamentare. Alianta cu fascistii il ingrijoreaza pe Sforza.

Sforza ramane sceptic, dar Giolitti isi mentine punctul de vedere: fascismul poate fi redus la legalitate si transformat intr-un „lucru decent, de cum va intra in Camera”.

Cu toate acestea, alegerile sunt o surprinza pentru Giolitti: socialistii pastreaza 122 de alesi, comunistii au 16 deputati si cele doua grupuri totalizaza 1 861 505 voturi.

Mussolini a fost ales de doua ori: la Milano, cu 124 918 voturi; la Bologna, cu 172 491 de voturi. Este revansa luata fata de noiembrie 1919, cu atat mai mult cu cat intra in Montecitorio in fruntea unui grup de 35 de fascisti, printre care Grandi si Farinacci.

La 38 de ani vede, in sfarsit, deschizandu-se realmente inaintea lui drumul catre putere.

Giolitti ii primeste cu ochi binevoitori pe deputatii fascisti.

Mussolini va deveni oare, asa cum nadajduieste Giolitti, un „Tucati” al fascismului?

Cum afla de alegerea lui, seful fascist declara: „Noi nu vom fi un grup parlamentar, ci un pluton de actiune si de executie”.

CAPITOLUL 7

Fascismul in stat

In cercurile conservatoare se asteapta cu interes sosirea tinerilor deputati fascisti, dintre care multi n-au implint treizeci de ani.

Grupul fascist se va abtine sa participe la sedinta in care se va pronunta discursul tronului. Este un scandal extraordinar. Cesare de Vecchi, fascist si monarhist convins, protesteaza, si Mussolini trebuie sa admita ca el dovedeste „vederi personale, care nu trebuie si nu pot sa angajeze nici totalitatea fascismului italian, nici chiar pe neodeputatii fascisti”.

El da inapoi si, de fapt, este singurul deputat care nu asista la sedinta solemna din 11 iunie.

De altfel, la 23 iuni, Giolitti demisioneaza si la 4 iulie ii succede Bonomi. Bonomi, fost ministru de razboi, asupra caruia apasa atatea acuzatii de filofascism, a fost ales de Mantova, pe o lista a blocului national, pe care figurau si fascistii si avand ca emblema o fascie.

De catva timp, in Italia iau fiinta grupuri hotarate, Arditi del Popolo, care, renuntand la cuvantul de ordine al lui Turati :”Fiti buni, fiti sfinti, fiti lasi”, intind curse squadrelor fasciste. In aceste grupuri nu este nimic clar: unul dintre cei doi sefi ai lor va trece la fascism, iar celalalt va fi mai tarziu (1926) calificat drept agent provocator, dar ei reprezinta totusi o forta: la 6 iulie defileaza la Roma inarmati cu bate si cu pumnale. Cand actioneaza, ei scutura apatia si descurajarea taranilor sau a muncitorilor. Inusi Mussolini simte nevoia de a se apara din vreme impotriva acestei primejdii, si evenimentele din Sarzana. In sfarsitul lunii iulie, ii confirma necesitatea de a manevra.

Orasul Sarzana, dominat de castelul lui, strans intre metereze din secolul al XV-lea, rezista squarelor din Carrara si Florenta. S-a constituit un grup de aparare, alcatuit din oameni cu convingeri diferite, de la anarhisti la republicani, si, sub presiunea lui, carabinieri au arestat o squadra de fascisti.

Intamplarea starneste mare valva, toata Italia vorbeste despre ea, caci este prima oara cand o ciocnire sangeroasa ii opune pe fascisti fortelor ordinii.

La 23 iulie, Camera discuta, in Montecitorio, tulburarile care au avut loc.

La 3 august, sub inalta autoritate a presedintelui Camerei, De Nicola, e semnat un pact de pacificare intre socialisti si fascisti. Partidul socialist declara, in pact, ca nu are nimic comun cu Arditi del Popolo. Confederatia Generala a Muncitorilor se alatura acestei declaratii prin semnatura lui Baldesi.

La 16 august, 544 de fascii din Emilia si Romagna se aduna la Bologna,orasul lui Grandi. Ele nu recunosc pactul de pacificare. Apar pancarde: „Pentru Mussolini, tradatorul, lovituri si iarasi lovituri! Cine a tradat va fi tradat!”

Senzatie: In ziua de 17, Mussolini demisioneaza din Comisia executiva a miscarii: „Nu eu sunt acela care pleaca, ci ceilalti ma constring sa plec”.

Cu toate acestea, in ziua de 19, Comitetul central al fasciilor respinge demisia lui Mussolini, si el accepta sa asiste la sedintele Comisiei executive. Criza nu s-a terminat, Mussolini a simtit insa batand vantul singuratatii si, la sfarsitul acela de august, se vede in situatia sa se orienteze repede din nou.

Din acest moment, Mussolini nu mai urmareste altceva decat sa arunce asupra squadrelor haina comoda a unei denumiri politice, si, incepand din 7 septembrie, deputatii fascisti, convocati de el la Milano, propun transformarea miscarii in partid politic. Mussolini vede in acest fapt un triplu avantaj: va putea lua iar in mana miscarea, va dispune astfel, pentru el insusi, de un instrument sigur de actiune politica, si , in sfarsit, acest partid va fi in stare sa devina ceea ce squadrele nu sunt: un partid de masa.

Incepand din 12 septembrie, 3 000 de fascisti organizeaza un mars asupra Ravennei: sunt „coloanele de foc”, care se indreapta spre oras in frunte cu Grandi, Balbo, Arpinati. Se comemoreaza a 600-a aniversare a mortii lui Dante. La 25 septembrie, la Mola di Bari sosesc in piata, pe de miezul noptii, doua trasuri. In timpul zilei, deputatul socialist Giuseppe de Vagno a tinut o adunare. Din umbra arcadelor, un agent informator inaintea spre trasuri: „E aici!” – le spune el celor ce sosesc. Acestia bat la usa unei case scunde. De Vagno apare: se aud trei impuscaturi, apoi zgomotul unei grenade, apoi tropotul cailor.

Fara indoiala, asasinarea deputatului pune capat acordului. De altfel, denuntarea lui s-a facut in mod oficial. Marchizul Compagni telegrafiaza presedintelui Consiliului ca squadrele lui isi reiau libertatea de actiune. Guvernul, la randul lui, elaboreaza linistit, in ziua de 27, un decret-lege foarte sever pentru detinatorii de arme.

La 10 octombrie, Mussolini formuleaza, in mod clar scopurile partidului care trebuie sa inlocuiasca miscarea fascista: „Pentru a canaliza si a strange un manunchi de tinere energii in jurul unei remarcabile energii individuale, care sa se poata servi de el ca o masa de manevra pentru propriile sale scopuri, concepute in armonie cu adevaratul interes al Italiei”.

Congresul miscarii urmeaza sa se deschida la Roma la 7 noiembrie.

Acesta a ales de la inceput tema capabila sa realizeze umanitatea congresistilor. Ei au venit, din toata Italia, in mare numar la Roma.

Sosirea acestor tineri agresivi este insotita de tulburari.

Seara zilei de 8 este penibila. Greva generala paralizeaza orasul.

Congresul hotaraste sa se considere asediat in Augusteo, si in ziua de 9 noiembrie 1921, la ora 23, intr-o atmosfera apasatoare si imbacsita, ia nastere Partidul national fascist (P.N.F.). Mussolini, dupa ce a declarat in mod teatral: „Vreau sa dispar din noua organizatie, caci trebuie sa va vindecati de mine si sa mergeti singuri”, e la conducerea

partidului, impreuna cu altii, printre care si Grandi; Michele Bianchi devine secretarul general al partidului.

Discursul-program rostit de Mussolini a accentuat aspectul „liberal” al miscarii: „In domeniul economic, noi suntem liberali...Voi restitui caile ferate si telegraful companiilor particulare”...Si facand aluzie la trecutul lui, in rasetele congresistilor, a adaugat: „Nu este vorba sa intram in socialism, ci sa iesim din el...”.

E ovationat, purtat in triumf, primeste flori. Mussolini este acum, intr-adevar, seful acestui nou partid, care, la 15 noiembrie, renunta oficial la pactul de pacificare, isi pastreaza squadrele armate.

Bonomi inceaca sa reactioneze, dar trecutul lui il leaga de fascism. Pentru a obtine eliberarea fascistilor inchisi la Florenta, fascia orasului se declara gata sa dezvaluie numele „functionarilor lui Bonomi” care, in timpul expeditiilor fasciste, au dat un sprijin neconditionat, furnizand arme, informatii si indemnand la incendii si crime. Cand se anunta ca Bonomi are intentia sa dezvaluie squadrele, P.N.F. lanseaza urmatorul apel: „Catre toate sectiile partidului! Catre toate squadrele de lupta ! Circula zvonul unei noi ofensive impotriva fascismului. Incepand din 15 decembrie, toti membrii sectiilor vor face parte din squadrele de lupta”.

In curand militarizarea partidului este totala: squadrele devin militia, o adevarata armata. „Principii” sunt cei care actioneaza in randurile militiai, „triarii” alcatuind rezerva. Aceasta militia este impartita in centurii, cohorte, legiuni. „Avangardistii” sunt tineri de la 10 la 15 ani, „balillii” (copii pana la 9 ani...), „grupurile feminine” ajung sa faca din P.N.F. un stat paralel, alcatuind o armata gata de razboi.

Intr-adevar, guvernul Bonomi se clatina.

La 2 februarie, Bonomi si-a dat demisia: doar popularii lui don Sturzo l-au sustinut. Imediat cercurile politice se indreapta spre batranul magician: Giolitti.

Aceasta reaparitie constanta a marelui om de stat dinainte de 1914 demonstreaza ea singura cat este de descumpanita clasa conducatoare italiana si incapacitatea ei de a rezolva criza. Giolitti accepta, dar Sturzo opune vetoul sau: Giolitti este omul nominalizarii titlurilor, reticent la discutiile cu Vaticanul si, pe deasupra, compromis prin colaborarea cu fascismului.

Cu Giolitti la putere, cel putin aparentele ar fi deosebite. Intre timp, Bonomi, caruia nu i se gaseste succesori, este invitat de rege sa se prezinte in fata Camerei.

In ziua de 17 februarie, Bonomi este rasturnat cu 295 de voturi contra 107; criza incepe, dar vetoul mussolinian impotriva oricarui guvern antifascist, aceasta provocare, pe care nici un om politic „constitutional” nu indrazneste s-o infrunte, dovedeste ca criza este totodata primul semn al agoniei regimului.

In aparenta, criza este totusi repede rezolvata. Au revenit aceleasi nume: Giolitti, Orlando, De Nicola, dar Sturzo isi mentine votul. In cele din urma este acceptat Luigi Facta ca cel mai mic rau posibil.

La 3 martie, cand Facta n-a obtinut decat votul de incredere, Fiume este din nou agitat: cu ajutorul carabinieri si al fascistilor din oras, deputatul fascist Giunta ia cu asalt palatul guvernamental. Se proclama din nou anexiunea orasului liber la Italia. Guvernul Facta accepta ca orasul sa fie incredintat Comandamentului militar italian.

La 1 mai se decreteaza greva generala, „bufoneria aceasta socialista”, - scrie Mussolini, dar fascistii se aduna la Bologna, la Rovigo. Incidentele, mortii sunt numerosi. La Ferrara, fascistii lui Balbo ocupa orasul, proclama greva generala ca sa atribuiе concediunea lucrarilor publice sindicatelor fasciste. La 19 mai, o adunare asemanatoare are loc la Rovigo.

Ultima dintre aceste mobilizari este ocuparea Bolognei. La 1 iunie, autoritatile militare restabilesc linistea, si guvernul trateaza imediat cu Italo Balbo.

Guvernul a capitulat din nou: prefectul Mori este transferat la Bari. Mussolini nu poate, fireste, decat sa-si mareasca pretentiile. El scrie: „Nu mai incapa indoiala ca fascismul si statul sunt destinate, poate intr-un timp relativ scurt, sa se identifice. In ce mod insa? Cumva intr-un mod legal?”.

La inceputul lunii iulie 1922, actiunile squadrelor se inmultesc.

La 18 iulie, o motiune a popularilor, la care, se raliaza socialistii, il condamna pe Facta. Dar surpriza vine din partea lui Mussolini. El declara ca grupul lui va vota motiunea impotriva lui Facta, incercare cam naiva de a disimula semnificatia antifascista a crizei.

Reapar toate opozitiile, toate antipatiile personale, toate sectarismele. Orlando, intrebat daca ar accepta sa formeze guvernul, renunta.

In timpul acesta, ofensiva fascista s-a declansat din nou: la Magenta, la Ravenna, unde palatul Byron, sediul cooperativelor, este asediat.

La Roma, politicienii consultati in vederea formarii guvernului se succed in zadar. La 29 iulie, Turati, liderul social-democrat, accepta sa se duca la rege sa sprijine un guvern Bonomi.

Deodata se afla ca „Alianta muncii”, care la 20 februarie inglobeaza principalele syndicate, a hotarat o greva generala, incepand cu 31 iulie, la miezul noptii. Pe de alta parte, regele primeste de la trei prefecti vestea ca fascistii pregatesc o noua lovitura de stat. Trebuie actionat repede.

Declansarea grevei inlesneste identificarea statului cu fascismul. Mai mult inca, infruntarea se produce intre un fascism in plina putere si mase slabe, crunt lovite timp de doi ani, afectate de somaj si dezorientate de miscarea aceasta neasteptata, care pare conceputa special pentru a sustine tratativele parlamentare ale lui Turati.

Actiunea, pornita prost, nu poate decat sa esueze. Pretutindeni fascistii incep lupta si o continua dupa ce „Alianta muncii” a cerut, la 2 august, reluarea lucrului. Luptele dureaza cinci zile, si toata populatia participa la aparare. Ordinul este: „Sa rezistam sau sa murim pe loc”

Greva a insemna un „Caporetto al miscarii muncitoresti”, sudand fortele ordinii cu un fascism, a carui victorie apare din ce in ce mai clar unor italieni ca solutie a crizei politice si sociale a tarii. Si asta cu atat mai mult cu cat presa continua sa prezinte fascismul ca o „reactie sanatoasa de aparare si de salubritate politica impotriva anarhistilor distrugatori”.

In timpul acestor actiuni, Mussolini a ramas la Roma, retinut de incurcaturile lui amoroase si poate si din prudenta.

La Milano, oamenii lui, imbatati de victorie, isi inmultesc proiectele. Finzi, omul de incredere al lui Mussolini, il anunta, la inceputul lunii august, pe Luigi Albertini despre iminenta unei lovituri de stat. Camera va fi dizolvata prin forta, apoi va fi instalat

un directorat de D'Annunzio, Mussolini, Nitti si marii industriasi, Giovanni Agnelli si Alberto Pirelli.

Circula zvonuri despre legaturi stabilite intre fascisti si ofiteri superiori, printre care se numara si ducele d'Aosta.

Italia a intrat in perioada intrigilor, a comploturilor care tes in cenusia semisecretelor, caci aproape totul este deja sfaramat sau cucerit, corupt sau dizolvat, favorabil sau indiferent.

Totusi, in mod formal, guvernul pe care fascismul l-a golit de putere, ramane pe loc, asediat din toate partile, resemnandu-se adeseori, gata la toate compromisurile, dar continuand sa functioneze: la 9 august, Facta, omul care continua sa se bucure de „incredere”, obtine 247 de voturi fata de 121 contra. In Camera, Mussolini nu-i din punct de vedere decat seful unui grup de 35 de deputati, care fac parte din opozitie.

Adevarul e ca in aceasta luna august chestiunea e deja depasita, caci de la comisarul de politie pana la capitanul garzii regale, de la prefect pana la Riccio, ministrul lucrarilor publice, fascismul este deja prezent in toate angrenajele statului, de la cel mai umil pana la cel mai important.

Din acest moment, chestiunea care se pune nu e decat a sti cum va deveni fascismul stat. La 13 august, Mussolini se afla la Milano si prezideaza Consiliul national al P.N.F. Credincios tacticii lui, el inainteaza un pion pe fiecare dintre cele doua table de sah: parlamentara si insurectionala. Consiliul cere dizolvarea Camerei si anulara alegerilor, dar in acelasi timp examineaza situatia militara a fascismului si creeaza un comandament suprem, alcatuit din trei persoane, cu scopul executarii oricarei actiuni militare necesare.

Este primul jalon al Marsului asupra Romei.

Dar Mussolini este de o prudenta felina, straduindu-se sa indeparteze obstacolele inainte de a actiona. La 14 august afla ca la Cargnacco, D'Annunzio a fost grav ranit, cazand din balconul sau.

Mai ramane Sturzo. Cu toate presiunile Vaticanului, preotul slab si zambitor se mentine pe pozitiiile sale antifasciste.

Ofiterii raman credinciosi regelui, si in ochii lor fascismul nu poate, nu trebui sa mearga impotriva Coroanei. Ei sprijina fascismul ca miscare nationala si antisocialista, dar, daca va fi cazul, ei vor apara monarhia impotriva lui.

Luna august 1922 se termina. La 28 august, in urma hotararii guvernului, municipalitatea din Milano este dizolvata.

CAPITOLUL 8

Marsul asupra Romei

4 septembrie 1922. Orasul Civitavecchia este ocupat de squadristi. Administratia socialista trebuie sa-si dea demisia. Fascistii se instaleaza in oras, care scapa de sub controlul guvernamental.

12 septembrie. Facta, prezideaza Consiliului de Ministri. Taddei, ministrul de interne, propune concentrarea unui contingent care sa intareasca armata. Consiliul se opune.

14 septembrie. Ministrul instructiei publice, Anile, din Partidul Popular, asista la un banchet la Ancona. Deodata se produce dezordine. Ancona scapa de sub controlul

guvernamental. Orasul Terni, care strajuieste linia drumului de fier Ancona-Roma, trece sub dominatia fascista.

In seara zilei de 20 septembrie, cativa oameni se indreapta spre localul Federatiei cooperativelor de pe Via Monte d'Oro. Printre ei si Michele Bianchi: se studiaza Marsul asupra Romei; participantii cad de accord asupra obiectivelor operatiei: sa daruiasca Italiei un guvern pentru a scapa de regimul parlamentar, fara sa fie atinsa insa monarhia, si sa se obtina, cu orice pret, neutralitatea armatei.

Asadar, evenimentele se precipita si zvonurile despre marsul planuit razbate repede.

Cremona este printre primele orase din Italia care s-au supus legilor fasciste. Mussolini asista la defilarea Camasilor negre, apoi se adreseaza multimii din Piazza del Comune: „Principi, triari, avangardisti, balilli, femei fasciste, popor muncitor din Cremona si din provincie! Marsul pe care l-ati inceput nu se poate opri inainte de atingerea telului suprem: Roma!”.

3 octombrie. „Agentia de informatii” da pentru prima oara indicatii precise cu privire la „un mars asupra Romei” care se pregateste.

4 octombrie. La Roma, la congresul Partidului socialist italian, maximalistii se hotaresc sa excluda din partid pe socialistii democrati care infiinteaza Partidul socialist unitar.

In seara zilei de 4 octombrie, Mussolini se duce la fascia din Milano „Antonio Sciesa”, de la Via Senato. Comemoreaza acolo pe fascistii cazuti la asaltul „criminalilor vizuni ale lasilor de comunisti”. Se asteapta insa altceva. Intr-adevar, la 1 octombrie, evenimentele se precipita. Squadrele s-au concentrat in Trentino, avand in frunte pe Giunta, Farinacci, De Stefani, Starace.

Tot la 4 octombrie, in timp ce Mussolini vorbeste la Milano, De Stefani apare pe balconul unui palat de pe Via Belanzani din Trento, pe care fascistii tocmai l-au ocupat. Este aclamat si declara, declasand noi ovatii: „Aceasta este prima etapa a Marsului asupra Romei...”.

La 24 octombrie se aduna 40 000 de Camasi negre, venite din toata Italia cu trenuri speciale. Dimineata, la teatrul „San Carlo”, in prezenta prefectului si a lui Benedetto Croce, Mussolini rosteste un discurs amenintator: „Noi fascistii, nu intelegem sa intram in guvern prin usa de serviciu...este o problema de raport de forte”.

De Vecchi, Grandi, Costanzo, Ciano se opresc la Roma. Trebuie sa supravegheze din interior orasul amenintat. Ei il insarcineaza pe Salandra sa-i prezinte lui Facta si regelui ultimatumul fascist: „Demisia guvernului sau Marsul asupra Romei”.

In dupa-amiaza zilei de 26 octombrie, ministrii ii prezinta lui Facta demisiile lor. Facta cere regelui, care are resedinta la San Rossore, langa Pisa, sa se intoarca la Roma.

Sosind in gara in ziua de 27, pe la ora 20, regele pare hotarat. Facta a venit sa-l astepte si regele il indeamna sa proclame starea de asediu.

Peste cateva ceasuri in Italia incepe mobilizarea Camasilor negre. Pretutindeni este publicata proclamatia quadrumviratului: „Fascisti din toata Italia! A sunat ceasul bataliei decisive...armata Camasilor negre afirma din nou victoria ciuntita...Legea

martiala a fascismului intra in vigoare. Armata, rezerva si pavaza natiunii, nu trebuie sa participe la lupta...Facsismul nu avea sa lupte nici impotriva agentilor fortei publice...".

In ziua de 27, la ora 23, ministrul de razboi e informat ca Marsul asupra Romei a inceput. Unele orase sunt ocupate fara mari dificultati. La Triest, Padova, Venetia, autoritatile militare colaboreaza pe fata cu Camasile negre. Alte orase, in schimb, si printre ele cele importante, sunt mai rezervate.

Quadrumvirii sunt nelinistiti: falimentul miliar al Marsului asupra Romei este aproape evident cand le soseste stirea, in ziua de 28 octombrie, ca guvernul Facta – care si-a dat demisia din ziua de 27 – a proclamat starea de asediu.

La ora 9, Facta se prezinta la rege sa-i semneze decretul cu privire la declararea starii de asediu, pe care-o sugerase insusi regele. Dar, lovitura de teatru, Victor Emanuel al III-lea refuza.

La ora 11:30 dimineata, agentia Stefani anunta retragerea decretului cu privire la starea de asediu; la ora 12:15, stirea este comunicata ziarelor. La ora 18, regele il insarcineaza pe Salandra cu alcatuirea guvernului.

De altfel, Salandra primeste seara doua mesaje precise – unul din partea Comfindustriei, a Confagricolei si a Asociatiei bancare, avertizandu-l ca pentru rezolvarea crizei nu exista alta solutie decat un guvern Mussolini; celalalt, din partea senatorilor Albertini si Conti, in acelasi sens.

In ziua de 29, Salandra se duce la Quirinal si-l sfatuieste pe rege sa-l convoace pe Mussolini pentru constituirea cabinetului.

De Vecchi, primit de rege, ii telefoneaza lui Mussolini si-l pofteste, in numele regelui, sa vina la Roma. „E o cursa – spune Mussolini – sa mi se scrie!”. Pe la ora 14 primeste urmatoarea telegrama: „Foarte urgent. Prioritate absoluta. Domnului deputat Mussolini. Milano. Din Roma. Quirinal. Maiestatea sa regele, dorind sa confere cu dumneavoastra, va roaga sa veniti la Roma. Respectele mele. Generalul Cittadini”.

Duminica 29, la ora 15, Mussolini ii telefoneaza prefectului sa-i pregateasca un tren special, dar Mussolini se razgandeste. Vrea o manifestatie. Va pleca mai tarziu.

In timpul acesta, Mussolini se duce sa-si viziteze sotia. Foarte uimita sa-l stie seful guvernului, incepe sa planga: „Simteam ca eu si familia noastra il vom pierde”.

La gara din Milano i se ofera lui Mussolini jerbe de flori.

In ziua de 30 octombrie, trenul se opreste in gara Romei. Trupele dau onorul. Mussolini se urca intr-un taxi, insotit de Bianchi, suita lui se repede in alte doua masini, si cele trei masini se indreapta spre Quirinal.

Regele il insarcineaza pe Mussolini sa formeze guvernul. Constitutia este respectata intocmai. Ducele a dat in sa ordin squadrelor sa intre in Roma cu trenul, intendentia militara ocupandu-se de gazduirea si aprovizionarea Camasilor negre.

Defilarea squadristilor va masca apa tulbure a intrigilor, a compromisurilor, a renuntarilor; legenda unei puteri, smulsa cu pretul unei mari insurectii a poporului, va putea sa devina, in viitor, o adevarata forta politica.

CAPITOLUL 9

Epoca ultimelor iluzii

Din cei 13 ministrii, doar trei erau fascisti si unul nationalist.
Toate grupurile Camerei, cu exceptia extremei stangi, erau reprezentate de Guvern.
Mussolini a declarat ca: „Statul e un cortegiul solemn dezordonat, melancolic, alcatuit din 60 de jobene, care se aduna in marile orase.”
Omagiul acestora plin de amfaza marcheaza inceputul regimului.
Cardinalul, secretar de stat al Sanctitatii sale spune despre Mussolini ca are capacitati de organizator nemarcabil si un mare caracter.
Mussolini doreste sa instituie un guvern in Italia si sa guverneze.
Sosirea la putere a lui Mussolini era procesul clarificarii unei situatii care devenea din ce in ce mai insuportabila.
La 24 si 29 noiembrie, lui Mussolini ii sunt acordate depline puteri.
Sunt arestati socialistii, sunt desfiintate asociatii muncitoresti, sunt reduse libertatile de deplasare ale deputatilor antifascisti, femeii, sotii ale militanților antifascisti sunt dezbracate, manjite cu rosu.
Din ianuarie pana in aprilie 1923, Guvernul ia o serie de masuri care au acelasi scop ca si violentele. Sunt concediati aproape 50 000 de muncitori feroviari, care in anii 1919-1920 au fost fruntea numeroaselor actiuni muncitoresti.
Sarbatorea zilei de 1 mai este oficial suprimata si inlocuita prin 21 aprilie. Ministrul muncii este desfiintat. Statul renunta la administrarea serviciilor telefonice si a asigurarilor in folosul sectorului particular.

CAPITOLUL 10

Riscul de a pierde tot. Afacerea Matteotti

Deputatul Matteotti are intentia sa interpeleze Guvernul in legatura cu speculatiile financiare ale cercurilor fasciste.
Matteotti il ataca pe Mussolini.
La 7 iunie Camera isi exprima deplina incredere in Guvern.
La 10 iunie 1924 se organizeaza o sedinta la Montecitorio la care Matteotti lipseste.
La 11 iunie se anunta asasinarea lui Giacomo Matteotti.

CAPITOLUL 11

Intreaga putere a fascismului

Mussolini le vorbeste oamenilor de la balconul palatului Chigi.
Fostul deputat socialist Zanibani spera sa-l nimereasca pe acesta dintr-o camera a palatului Dragani dar nu reuseste.
O multime imensa s-a adunat sa-l aclame pe Mussolini. In mod legal, Italia inceteaza sa mai fie un stat parlamentar, in care cetatenii au drepturi garantate de vechiul stat piemontez. In cateva luni ele au fost inlocuite cu o legislatie autoritara. Ea se

desprinde din temele ultranationaliste si este semnificativ ca aceste legi numite fascistisme au fost redactate de nationalistul Alfredo Rocco.

Profesorul acesta de economie politica de la Universitatea din Padova din care pasiunea nationalistă a facut, incepand din 1914, un jurist fanatic devotat statului totalitar, este, prin excelenta, intelectualul fascist cel mai apropiat de conceptia functionarilor superiori nazisti.

Mussolini va defini ansamblul legislativ conceput de Rocco cu o formula fara nici un achivoc: „Totul in stat, nimic in afara statului, nimic impotriva statului”. Ea demonstreaza cat se poate de bine ca Italia a devenit o dictatura: primul stat fascist din lume si totusi acest stat continua sa beneficieze de mare sprijin.

Mussolini tine in mod abil sa fie de accord cu Biserica. Biserica si fascismul se consacra astfel unei strategii iscusite, cautand fiecare sa obtina de la celalalt cat se poate de mult.

In anul 1916 fascismul este temeinic instaurat, biserica reflectand atitudinea italienilor in general.

Legile fasciste care au urmat dupa reforma electorala dovedesc ca regimul n-are decat o incredere relativa in sentimentele poporului.

La inceputul anului 1926, fascismul incadreaza cu rigurozitate, o tara care indura regimul si se acomodeaza cu el cu sentimentul ca Mussolini urmareste in mod sincer prosperitatea Italiei.

Cand ducele iese de doua sau trei ori singur, pe strada, este repede inconjurat de o multime entuziasta.

Ducele vrea sa distruga sindicatele. In aprilie 1926, o lege, numita Legea corporatilor, al carei autor este tot Alfred Rocco, organizeaza corporatismul fascist.

In 1925 se termina, cu violentele antifranceze.

Mussolini deschide un congres international de chirurgie.

In mijlocul multimii isi face loc o femeie cu parul carunt (Nicoleta Gibson), care trage cu revolverul in duce. Insa il loveste pe acesta in nas. Mistica, pe jumatate nebuna, este expulzata din Italia.

Au loc diverse atentate impotriva lui Mussolini, dar scapa teafar.

CAPITOLUL 12

Regimul fascist: ducele

La 30 decembrie 1926, fascia dictatorului, simbolul fascismului, devine emblema oficiala a statului, si italienii isi dau seama ca, o data cu anul care se termina, ia sfarsit si o etapa a istoriei lor.

Despre Mussolini: Locuieste la Palatul Tittoni, strabate strazile cu o masina sport rosie. Locuinta sa este de fapt o garsoniera intunecoasa, unde se ingramadesc daruri, amulete, viori, o paniola. Acolo isi primeste amantele pe care le poseda in mod brutal pe covorul rosu. In fiecare seara primeste o alta femeie. Isi supravegheaza silueta, se cantareste zilnic, luptand impotriva obezitatii prin sport. Este violent, are spiritul razbunarii si dovedeste ingustimea gandirii si prin faptul ca el concepe politica, fascismul si statul ca bunurile sale proprii.

CAPITOLUL 13

Ideologia, statul, partidul

Ideologia fascistă este alcătuită din respingeri: respingerea democrației, respingerea socialismului, respingerea luptei de clasă. Negatiile sunt susținute cu putere, dar afirmațiile aparțin unei retorici care, de cele mai adeseori, se reduce la câteva idei cu totul tradiționale: cultul acțiunii, al violenței, al virilității, cultul ducelui și al statului. Gentile, Rocco pune accentul pe tema statului, un stat totalitar: „Anti-individualistă, concepția fascistă este favorită pentru stat... Totul există în stat, nimic omenesc sau spiritual nu există în afara statului. În acest sens, fascismul este totalitar”- scrie Mussolini. Ducele continuă: „Statul este absolut... Nici o grupare, nici un individ în afara statului. Statul fascist este o voință de putere și de dominație. „Statul este, înainte de orice, un om în care trebuie să crezi, căci credința este esențială. Pe zidurile albe ale satelor din Mezzogiorno, între două afișe sau pe fațada unui mare imobil de la periferia Romei se poate citi: „Mussolini are întotdeauna dreptate” sau „Să crezi, să te supui, să lupți”. Fascismul are pretenția de a cuprinde dimensiunile unei civilizații.

Italia, în 1932 e profund fascistă. Există mai întâi Partidul fascist, pretutindeni prezent și devenit partid de masă. Organizații fasciste, instituții fasciste de cultură, tabere de vacanță pentru tineri dau posibilitatea să se grupeze în jurul fascismului și al ducelui toate activitățile. Școala constituie obiectul tuturor atențiilor. Cartile de școală, trebuie să scoată în evidență „sufletul fascist”, profesorii sunt controlați, scoși la pensie din oficiu, eliminați, dacă au opinii contrare. În felul acesta, Italia, după veacuri de indisciplină și trândăvie, va putea deveni din nou o mare națiune militară și războinică.

Partidul este, în mod efectiv, armatura și sistemul nervos al fascismului. Fascismul pare să pună o amprentă puternică asupra vieții cotidiene: prin parade ale tinerilor avangardiști, defilări, militare, copii în uniforme, preoți binecuvântându-i pe bălile și chiar în trenuri, cei doi militeni fasciști care patrulează de la un cap la altul pe culoare. „Viața, așa cum o concepe fascismul, este gravă, austeră, religioasă. Fascismul disprețuiește viața comodă. El crede și va crede în continuare în sfântenie și în eroism”- spune ducele.

La 11 februarie 1929 cardinalul Gasparri și cavalerul Mussolini semnează actele care consacra suveranitatea papei asupra cetății Vaticanului și caracterul oficial al religiei catolice în Italia. În stat - spune Mussolini-biserica nu este suverană, nu e nici măcar liberă... S-ar crede că-l auzim pe Mussolini, polemizând cu Dumnezeu. Ducele adaugă: „Noi n-am înviat puterea temporară a papilor, noi am îngropat-o”. Și conchide: „Statul este catolic, dar e fascist, e fascist înainte de toate, în mod exclusiv și esențial”. Biserica trebuie să țină seama de statul totalitar, care o sprijină pe multe planuri, iar fascismul trebuie să aibă în vedere puterea pe care o reprezintă catolicismul.

Regimul lui Mussolini, cu toate succesele și susținerea, activă sau pasivă, rămâne un regim politienesc. Antifascismul, orice ar spune Mussolini, n-a murit. În lupta împotriva antifascismului există Tribunalul special de apărare a statului. El își are sediul la Roma. Supraveghere specială: aceasta este măsura la care sunt supuși antifasciștii. De la ora 21 în sus, Poliția cere majorității trecătorilor, care se plimă pe strazile marilor orașe, documentele. Cei care au acte dubioase sunt conduși la comisariat și rămân acolo

pana dimineata, in asteptarea unei verificari a identitatii lor. Arestarile, procesele, care lovesc mai mult sau mai putin grav opozitia, dovedesc intr-adevar ca antifascismul intampina in Italia mari greutati.

CAPITOLUL 14

Jocul cel mare al lui Mussolini si razboiul din Etiopia

Fascismul ia vertiginos amploare. Mussolini adopta nazismul si odata cu el, pe Hitler. „Am avut o vie admiratie pentru marele om care guverneaza la sud de Alpi”. Din 1932, Mussolini si-a inceput politica de incercuire a Etiopiei; in 1933 este creat un comitet militar, dar abia dupa Acordurile Laval se ia hotararea de a se actiona, la 29 ianuarie 1935. La 6 ianuarie un corp de armata se imbarca pentru Etiopia: urmeaza chemarea altor contingente. De cand isi are razboiul lui, pe Mussolini nu-l mai intereseaza nimic altceva, neglijand celelalte probleme. Mussolini ravneste Etiopia, dar vrea si o victorie totala, incontestabila, urmareste tot atat de mult prestigiul cat si castigul. In toate orasele si in toate satele Italiei sirenele urla, clopotele suna, multimea se aduna in piete. Mussolini incepe: „Cu Etiopia, noi am avut rabdare patruzeci de ani. Acum ajunge!”. In piata este un adevarat delir. Mussolini adauga: „Nimeni sa nu-si inchipuie ca o sa cedam fara sa fi luptat”. La 3 octombrie 1935 incepe razboiul. Adoua este ocupata. Presa italiana striga ca infrangerea din 1896 e razbunata. Din initiativa lui Mussolini incepe cea mai grava criza internationala de la sfarsitul primului razboi mondial. Italia fascista se afla deci in razboi, primul ei razboi, si situatia internationala pare foarte amenintatoare. Mussolini priveste viitorul cu incredere si iresponsabilitate. Razboiul din Etiopia face sa apara rupturi dintre opiniile publice din tarile democratice. De la inceput Mussolini isi ia rolul unui mare comandant militar. Adevarata campanie a lui Mussolini este aceea a frontului intern, aceea a inscenarii, a alegerii temelor de propaganda. Si aici in domeniul lui, dobandeste succese peste succese. Propaganda fascista se bucura de conditii favorabile ca sa prezinte Italia ca asediata. La 18 decembrie, Mussolini lanseaza „ritul credintei”: recuperarea aurului de la particulari. Femeile isi daruiesc verigheta pentru patrie si li se da, in schimb, o verigheta de otel. Proclamatii adresate poporului Italian de tipul „Jos razboiul de jaf al fascismului impotriva poporului abisian” sau urarea pentru „infrangere militara a guvernului fascist, voita si pregatita de poporul Italian”, nu-i impresioneaza decat pe cei convinsi. Rezistenta etiopienilor slabeste in fata acestui razboi mecanizat. Italienii folosesc chiar gaze, mitraliaza din avioane coloanele, care se imprastie pe pamant ca o turma innebunita. La 5 mai italienii intra in Addis-Abeba. La Roma, pe ziduri se lipesc afise mari: „Mussolini a invins. Steagul tricolor ilumineaza Addis-Abeba.” Entuziasmul e de nedescris. La 7 mai, lui Mussolini i se acorda Marea Cruce a Ordinului militar de Savoia. In toate pietele din Roma, lumea exulta de bucurie. Victoria, pacea regasita, orgoliul national, sfarsitul unei serii de umilinte militare explica aceasta atmosfera. Dar bucuria mascheaza fisurile adanci pe care politica lui Mussolini le-a provocat in edificiul relatiilor internationale.

Caci nevoia de glorie si de prestigiu razboinic, inrudirile ideologice, setea unei politici de anvergura, necesitatile economiei de armament il indeamna pe Mussolini, imediat dupa terminarea razboiului etiopian, sa se uneasca cu celalalt stat „revendicativ” din Europa, al treilea Reich.

CAPITOLUL 15

Marsul spre razboi

La 16 februarie 1936, Frontul Popular obtine Victoria in Spania, urmata curand de complotul generalilor. Generalul Franco, care a luat conducerea revoltei, se adreseaza lui Mussolini. Acesta spune: „Razboiul din Etiopia abia se terminase cand ne parveni...apelul lui Franco...Puteam noi, fascistii, sa lasam acest strigat fara raspuns si sa ramanem nepasatori fata de persistenta marsaviilor sangeroase comise de asa-numitele fronturi populare? Nu”. De fapt, prin Spania acelui Front Popular, ducele viseaza si Franta luata prin surprindere si facilitarea expansiunii in Mediterana a Italiei fasciste. Aproape treizeci de mii de soldati italieni se vor afla in curand in Spania: forte regulate dotate cu mult material. Cu toate astea, Italia a acceptat la 21 august propunerea franceza de „neinterventie” in razboiul din Spania. La Monte Pelato, voluntarii italieni dau prima lor lupta victorioasa: vechiul „Ford” al fratilor Rosselli a servit zi de zi pentru transportul munitiilor pana in primele linii. Pentru italieni, Spania a devenit campul inchis unde isi continua lupta inceputa in 1919 pentru sau impotriva fascismului. Acelasi lucru se intampla si cu nemtii. Chiar de la primii pasi ai colaborarii germano-italiene, Mussolini si fascistii sunt inselati de Hitler si de nazisti. Hitler n-a facut decat sa exploateze situatia create de Mussolini insusi si numai de el. Dupa razboiul din Etiopia, ducele,mai mult ca oricand, se afunda in greselile lui. Mussolini este definitiv prizonierul propriului sau personaj, sigur de el: nu a castigat el oare „o victorie trainica asupra dusmanului etiopian si acelor cincizeci si doua de natiuni care au participat la aplicarea sanctiunilor? Nu a impus el legea sa Europei?” Mussolini are de pe acum crize de deprimare, adeseori sovaie sub presiunea unora sau altora, alege in functie de ultimul care a vorbit, si aceasta tendinta e cu atat mai nefasta cu cat Italia trebuie sa opteze intre razboi si pace. Egocentismul si cinismul lui se accentueaza.

Partidul comunist difuzeaza apeluri pentru o uniune mai larga: „Sa ne dam mana, fascistii si comunistii, catolicii si socialistii, pentru salvarea Italiei, pentru reconcilierea poporului Italian”. Mussolini se angajeaza tot mai mult in razboiul din Spania, ceea ce-l leaga de Germania tocmai in clipa in care Hitler, vrea sa-si pastreze mainile libere. In ianuarie 1937, in Spania se afla aproape patruzeci si cinci de mii de italieni, echipati cu cel mai bun material al armatei, ceea ce dupa campania din Etiopia duce la epuizarea stocurilor. In schimbul acestui ajutor pretios, Italia nu cere nimic de la Spania, ci doar o politica de prietenie. O telegrama din Spania i-a anuntat infrangerea de la Guadalajara. Aceasta se intampla datorita conditiilor atmosferice defavorabile aviatiei fasciste, dar mai ales pentru ca garibaldienii au stiut sa foloseasca arma propagandei. La radio Madrid, Pacciardi declara: „Antifascistii din Batalionul <<Garibaldi>> si fascistii diviziilor lui Mussolini s-au intalnit in camp deschis...Noi am invins, sau mai degraba ideea pe care o reprezentam a biruit. Pentru Mussolini afrontul si sfidarea sunt personale si le simte ca pe o lovitura de bici. Fratii Rosselli sunt asasinati langa vechiul „Ford” care a servit la transportarea munitiilor in Spania, in batalia de la Monte Pelato. In psihologia mussoliana, Guadalajara este razbunata. Iar razboiul continua. Submarine italiene scufunda un sir de vapoare engleze si rusesti care aprovizioneaza fortetele republicane. Mussolini a devenit comandant suprem al armatei, fiind astfel egalul regelui. Mussolini si regimul fascist angajeaza Italia intr-o politica contrara celor mai elementare interese ale

sale. Istoria fascismului, psihologia ducelui, iscusinta nazistilor si credinta in puterea invincibila a Germaniei lui Hitler determina pozitia Italiei fasciste. Europa intreaga il considera pe Mussolini mediator, pe cand de fapt el a prezentat doar propunerile germane in conferinta ce a avut loc intre Hitler, Mussolini, Daladier, Ciano si Chamberlain. La 21 octombrie, "legionarii" inapoiati din Spania defileaza in fata regelui si a multimii adunate. Presa insira cu mandrie pierderile italiene: ele sunt mai mari decat cele ale campaniei din Etiopia. Italia plateste scump prietenia generalului Franco. La 28 martie, Madridul cade in mainile lui Franco. „Este o noua si formidabila victorie a fascismului”- se entuziasmeaza Ciano. Ambitiile fascismului si ale nazismului sunt „sa se consacre, in mijlocul unei lumi tulburi si in descompunere, misiunii de a asigura bazele culturii europene”. Italia fascista si Germania nazista isi asuma sarcina sa conduca Europa. Cele doua puteri „se angajeaza sa se sustina, fara pace separata sau armistitiu, in caz de complicatii de razboi cu una sau mai multe puteri, si acest lucru imediat, cu fortele militare”. Dupa 17 ani de fascism, situatia este din toate punctele de vedere mai proasta decat in 1915: au fost mobilizate patruzeci si doua de divizii, dar nu pot fi adunate decat decat treizeci si sapte, desi pe hartie se vorbeste de saptezeci si trei. Aviatia, arma fascista prin excelenta, nu dispune decat de sapte sute de avioane moderne, dar nu toate sunt in stare de functionare. Soarta a fost hotarata! Italia va ramane in afara razboiului. Mussolini este nervos. La 3 septembrie 1939, Marea Britanie declara razboi Germaniei. Italia ramane in afara conflictului.. Daca Germania national-socialista va fi distrusa, Italia fascista va avea in fata ei un viitor cumplit. Pentru a face fata crizei economice si financiare care ameninta Italia din cauza inchiderii debuseurilor ei traditionale, ei joaca pe cartea victoriei germane. Italia intelege ca intrarea in razboi a fascismului este iminenta. La 20 iunie, Mussolini da ordin sa se pregateasca atacul asupra Alpilor. El vrea o victorie, vrea morti. Si alpinii, fara nici o pregatire, fara entuziasm, prost inarmati, cu incaltaminte de carton, pornesc la asediul pozitiilor franceze: mai mult de sapte mii de morti, raniti, inghetati cad in rapele Alpilor sau pe strazile din Menton fara sa poata sa inainteze. Avantajele acordate Italiei sunt minime: ocuparea teritoriului cucerit si demilitarizarea unei zone de cincizeci de kilometric. La 30 iunie, Mussolini se duce pe frontal Alpilor si se intoarce la Roma entuziasmat. Adevaratul razboi abia incepe.

CAPITOLUL 16

Trei ani de infrangeri

Mussolini vrea un razboi activ ,si-si inchipuie, mai mult ca oricand, ca se afla in tabara invingatorilor. La 12 septembrie, ofensiva se dezlantuie de-a lungul coastei, apoi ia amploare; italienii intra in Sidi el Barani. Mussolini este entuziasmat, redacteaza el insusi titlurile pe care le vor publica ziarele. Dar carele blindate fagaduite nu sosesc si in curand ofensiva improvizata se opreste. Mussolini se joaca de-a comandantul de razboi, fara sa se sinchiseasca de tactica sau de strategie, fara nici un fel de cunostinte in materie de probleme militare. Acum insa consecintele improvizatiilor sale nu mai creeaza doar o simpla harababura in ambasadele straine sau in provinciile italiene; este in joc soarta a mii de oameni. La 11 octombrie, nemtii au ocupat Romania. „Hitler ma pune totdeauna in fata unui fapt implinit-spune Mussolini-. De data asta ii voi plati cu aceeasi moneda. Va afla din ziare ca am ocupat Grecia. In felul asta, echilibrul va fi restabilit”. Mussolini trebuie sa pregateasca pana in cele mai mici amanunte, atacul impotriva Greciei. Insa

pentru italieni, totul avea sa mearga prost in Grecia si aceasta inca din primele ore. Amplasarile pe front nu sunt prevazute, luptele se dau la intamplare, trupele ataca. Imediat grecii inainteaza, si Albania este amenintata. In Italia, soldatii care fusesera demobilizati sunt rechemati in graba: diviziile sunt reorganizate din cauza plecarilor, din cauza revenirilor: trupele sunt imbarcate in mare graba pe vapoarele pandite de submarinele engleze. Aceste prime infrangeri zdruncina regimul. Dupa sapte luni de razboi, regimul a si dovedit ca are fisuri mari. Timpurile grele abia incep. La 10 decembrie o noua lovitura zdruncina edificiul. Diviziile italiene cedeaza pe tot frontal: la Tobruk australienii captureaza 27000 de oameni, 208 de tunuri, 87 de care de asalt, 200 de vehicule, 10000 de tone de apa. Mussolini este coplesit. In realitate, italienii sunt intr-un razboi pe care nu-l sprijina; acesta nu este un razboi al Italiei, ci al lui Mussolini si al fascismului. Situatiile grava din randurile trupei se regasesc si in interiorul tarii in ultimele luni ale anului 1940. Preturile urca, iar salariile raman stationare. Mizeria, foamea isi fac aparitia. Intr-un astfel de climat, infrangerile militare izoleaza regimul, partidul si pe seful sau. Trupele germane intervin in Grecia invingandu-i pe greci. In Italia se raspandeste obiceiul de a se asculta Radio Londra. Programul propus italienilor consta in ruperea pactului de alianta cu Hitler, incheierea imediata a unei paci separate si inlaturarea lui Mussolini de la putere. Hitler pregateste ocuparea completa a Italiei. Nemtii pun mana pe vehiculele italiene, coloanele blindate britanice inainteaza in viteza. In iarna anului 1942, italienii simt, intr-adevar, ca se apropie de ultimul act. Mussolini e cuprins de un pesimism, interupt doar de rare intervale de energie, de optimism, care sunt insa mai mult un reflex al atitudinilor trecute decat o determinare adevarata. Libertatea de miscare a lui Mussolini si a fascismului este de mult o himera.

Germanii au pus, incetul cu incetul, stapanire pe Italia. Organismul lui Mussolini reflecta dezastrul militar si moral. Pentru regimul fascist si pentru Mussolini a sunat ceasul.

CAPITOLUL 15

Prabusirea fascismului si intoarcerea lui Mussolini

Exista starea de razboi, aliatul german, care se afla pe pamantul italian; mai exista vointa regelui de a pastra cuceririle conservatoare ale fascismului. Toate acestea explica incetineala preparativelor lui Victor Emanuel. Ideal ar fi sa-l poata pastra pe Mussolini, cu care Curtea, militarii si cercurile de afaceri au colaborat timp de 21 de ani.

Insa, la mijlocul lunii iulie 1943 exista doua conjuratii impotriva lui Mussolini, una a regelui si a generalilor si alta a ierarhilor.

La 22 iulie, Acquarone il convoaca pe generalul Castellano si-l anunta ca regele, peste 6-7 zile, ii va incredinta maresalului Badoglio succesiunea lui Mussolini. Nu este vorba de arestarea ducelui in mod formal, dar Acquarone stie ca e gata pregatit de catre Castellano si un plan de arestare. Destituirea se va face in mod sigur la 26 iulie, intr-o luni, ziua de audienta a lui Mussolini.

Carabinierii trebuie sa prevada ocuparea centralelor telefonice, arestarea lui Mussolini; ei trebuie sa tina seama de posibilitatea unei reactii a fortelor Militiei fasciste; s-a si alcatuit o lista a ierarhilor care trebuie arestati, iar generalul Carboni, om de incredere, este numit comandant al unui corp blindat care se va regrua la Roma. Trupele vor da ajutor carabinierilor.

Ierarhii nadajduiesc sa –l atace pe duce si sa ramana in scena pentru a mentine in esenta regimul si pentru a-si pastra avantajele. Iluziile lor contradictorii si complementare arata totodata clar ca fascismul este comandat si ca nu mai este decat o fictiune, viata lui fiind artificiala. Va fi de ajuns un branci ca totul sa se prabuseasca.

Sambata 24 iulie, ora 17: sedinta Marelui consiliu se va deschide la palatul Venetia, intr-o dupa-amiaza calda, in toiul verii romane. Cu cateva clipe inainte de sedinta, vorbind despre ierarhi, Rachele Mussolini ii spune sotului ei: „Pune sa-i aresteze pe toti”.

Ar fi trebuit arestati multi italieni pentru a-l salva pe duce...

Curentele opuse din cadrul Marelui consiliu se raliaza in dorinta de a limita atributiile lui Mussolini.

Grandi spune pe un ton dramatic: „Duce, te voi urma mereu, pentru ca tu esti conducatorul nostru si cel mai bun dintre noi. Scoate-ti uniforma asta, smulge-ti vulturii, intoarce-te la simpla camasa neagra a revolutiei noastre”.

Mussolini face un gest obosit si-i spune lui Scorza sa puna la vot motiunea. Intr-o tacere generala, Scorza numara voturile: „Pentru motiunea lui Grandi 19 voturi, 7 contra, o abtinere”.

Este ora 2:40. Incet, incet, zorile fac sa se contureze sin umbra palatul Venetia, unde Mussolini isi incepe, in duminica aceea de 25 iulie 1943, ultima sa zi de sef al Guvernului.

25 iulie 1943. Dupa 21 de ani nu mai exista duce.

La 22:45, emisiunea de radio, care transmitea un program de muzica usoara, se intrerupe. Dupa o pauza lunga, glasul crainicului Giambattista Arista se aude, impasibil: „Maiestata sa regele si imparatul a acceptat demisia din functia de sef al Guvernului, de prim-ministru si de secretar de stat a excelentei sale cavalerul Benito Mussolini si a numit ca sef a Guvernului, prim-ministru si secretar de stat pe cavalerul maresal al Italiei Pietro Badoglio”.

A fost de ajuns sa fie arestat ducele ca toata lumea sa observe ca fascismul nu mai exista ca o profunda realitate nationala, chiar daca pecetea lui este inca puternica si trainica in multe manifestari si-n multe gandiri.

„La guerra continua”- a spus Badoglio, si acest fapt nu mai are nici un sens dupa arestarea lui Mussolini, dupa dizlovarea Partidului fascist (28 iulie), a Tribunalului special, a Marelui consiliu, a Camerei fasciilor si a corporatiilor. Guvernul Badoglio inasa, ramas prada temerilor, calculelor si trecutului celor care il alcatuiesc, sovaie.

La sfarsitul primei saptamani din luna august, sapte divizii germane au intrat in Italia. Soldatii isi asigura de pe acum controlul hidrocentralelor, al garilor, al tunelurilor; ei platesc marfurile de cele mai multe ori cu marci de ocupatie. Fictiunea aliantei a disparut cu totul.

Pentru guvernul Badoglio inasa „la guerra contiuna”. Acum incepe tragedia Italiei.

Marti 27 iulie, Mussolini este condus la Gaete si de acolo pe insula Ponza, care a fost, ca o ironie a sortii, una dintre insulele pentru confinati antifascisti. La 7 august este transportat pe insula Maddalena, in apropierea Sardinei, inasa paraseste si aceasta insula intr-un avion al Crucii Rosii, fiind transportat la Gran Sassa, situat in Apenini, la o altitudine de 2 172 de metri.

Obosit, imbatranit, fara nici o influenta asupra evenimentelor, isi suporta soarta fara sa suferi prea mult, acceptand rolul de dictator la pensie, care-si povesteste unora si

altora trecutul, in lungi monoloage, simtind o bucurie naiva cand se gandeste cum va scrie mai tarziu ca a fost detinut in „cea mai inalta inchisoare din lume”.

Pe omul acesta guraliv, redus in mod brutal la dimensiunile sale reale, istoria il va proiecta din nou in plina lumina, spre nenorocirea lui si a Italiei. Caci istoria continua sa se desfasoare.

Guvernul Badoglio trebuie sa faca fata celei mai grave situatii, celei mai tulburi pe care a cunoscut-o vreodata Italia, si, timp de 45 de zile, de la 25 iulie la 8 septembrie, el va incerca sa guverneze.

La 1 septembrie, Victor Emanuel al III-lea accepta capitularea fara conditii. Insa Aliatii n-au incredere in guvernul Badoglio.

Primele zile ale lunii septembrie, printre cele mai intunecate din istoria Italiei, se desfasoara intr-un climat de inselatorie reciproca.

8 septembrie, ora 17:45: Radiolu american transmite capitularea fara conditii a guvernului Badoglio.

Pe la miezul noptii, in Roma se aud, foarte aproape, primele lovituri de tun; in celelalte orase, la nici o ora dupa anuntarea armistiului, patrulele germane intra in actiune, dezarmeaza trupele italiene in dezordine, le trateaza fara nici un fel de menajament. Armata italiana dispare in cateva ceasuri.

12 septembrie 1943. Este aproape ora 14. Mussolini vede deodata un planor aterizand la circa 200 de metri de hotel. Din el navalesc oameni inarmati. In curand sosesc alte 7 plane. Mussolini este liber.

La 14 septembrie 1943, fuhrerul il primeste pe Mussolini la cartierul sau general. Cei doi se imbratiseaza indelung; intre ei renaste legatura aceea care s-a tesut de-a lungul intalnirilor si care a facut din Hitler conducatorul de necontestat.

Se pare ca Mussolini ar fi declarat ca vrea sa se retraga din viata politica si ca n-ar fi acceptat sa preia conducerea guvernului fascist decat in fata amenintarilor cu aspre represalii germane impotriva italienilor.

La 15 septembrie, agentia germana D.N.B. anunta: „Mussolini a preluat conducerea fascismului in Italia”.

Zilele de dupa 25 iulie 1943, cand cateva palme sau rasete le erau de ajuns romanilor ca sa se razbune impotriva unui fascist, s-au dus. La 25 iulie nu au fost victime in Italia. Vor si multe insa in ultimul act, care incepe in toamna anului 1943.

CAPITOLUL 18

Republica sociala din Salo

Nemtii il sfatuiesc pe Mussolini sa nu se deplaseze, invocand riscul atentatelor si a atacurilor aeriene. Cum sa nu accepti parerea lor cand totul se afla, in mod cat se poate de oficial, in mainile lor, de la convorbirile telefonice pana la garda SS a ducelui, de la caile ferate pana la economia italiana?

Pentru Germania nazista, Italia nu este altceva decat o rezerva. In primul rand, o rezerva de mana de lucru. La Genova, in ziua de 16 iunie 1944, cartierele din centrul orasului sunt blocate de Militia fascista, si toti oamenii valizi prinsi pe strazi sunt trimisi in Germania.

Dar aceasta nu e inca totul. Administratia militara, creata in toate orasele, pentru toate sectoarele economice, este o adevarata retea care controleaza productia economica pana in cele mai neinsemnate ramuri.

Rechizitele se fac in toate domeniile, de la incaltaminte pana la medicamente. Comandamentele locale, de la capitan pana la caporal, traiesc pe spinarea tarii, asa cum au facut-o multi soldati pe acest pamant vechi, framantat de istorie. Ei iau pasari, legume, cearsafuri: „Paga Badoglio” (Plateste Badoglio) – spun ei razand.

Mai grave sunt, inasa, transportul rezervelor de aur ale Bancii Italiei – 95 de tone – si planurile de demontare a principalelor uzine pentru reinstalarea lor in Germania.

Totusi, pe un singur taram – timp de cateva luni, cel putin – nemtii ii lasa pe fascisti sa actioneze in mod liber: acela al „vorbelor goale”. Caci regimul trebuie sa aiba totusi o activitate, un mijloc de a se insera in realitatea italiana altfel decat prin functiile politiste. Republica din Salo trebuie sa-si asume functia aparentei. I se cere pur si simplu sa fie guvernul Mussolini, cu ministri, cateva treceri in revista militara, cateva discursuri. Un timp el poate sa amageasca. Deci esentialul activitatii sustinute de Republica de Salo, in afara de activitatea politieneasca, se va situa pe tarmul vorbelor si al planurilor, o activitate demagogica.

Mussolini joaca atunci ultima sa carte, cartea socializarii. Republica fascista este denumita oficial sociala.

In 1943, dupa 21 de ani de fascism, dupa prabusirea din 25 iulie, este greu sa faci politica numai cu vorbe. Este nevoie si de fapte.

Atunci „repubblichini” ofera Italiei un mare proces care, cred ei, va potoli urle, razbunarile si care trebuie, pe deasupra, sa mai faca sa creada ca fascismul si-a schimbat caracterul de vreme ce nu sovaie sa-si loveasca oamenii. Asa incepe, la 8 ianuarie 1944, procesul de la Verona. Cei sase acuzati (Ciano, maresalul De Bono, Marinelli, Pareschi, Gottardi, Cianetti) si alti 13 sunt trasi la raspunere pentru votul dat de ei la Marele consiliu fascist din noaptea de 24 spre 25 iulie 1943. Caci, ca sa poti justifica caderea fascismului, trebuie sa gasesti tradatorii.

La 10 ianuarie, ora 13:40, presedintele tribunalului citeste sentintele: 18 condamnati la moarte.

Pe scurt, asupra capetelor celor condamnati la Verona cad toate greselile fascismului, si Mussolini vrea sa rascumpere cu sangele lor propriile sale erori si cele ale intregului regim.

CAPITOLUL 19

Ragazul: anul 1944

De fapt, in Italia, ca in toata Europa aflata in razboi, se ridica vesnica problema a violentelor. Si lupta se adanceste. Unitatile de partizani se inmultesc, apar formatii Matteotti ale sindicalistilor, grupuri „Giustizia e Liberta”, grupuri autonome de militari si de catolici.

Pe 25 martie, comandantul german anunta in mod oficial stirea atentatului impotriva Romei si a represaliilor.

Un val greu de groaza si teroare se aterne asupra Romei. Orasul nu se va mai rascula. Acesta este poate scopul urmarit de nazisti: capitala care se afla in apropierea frontului trebuie sa suporte ocupatia fara sa se revolte.

Din nou se pare ca ultimul ceas al fascismului a sunat. Pentru Italia se pare ca sfarsitul cosmarului este aproape. Au loc greva la Torino si la Milano, se inmultesc atacurile formatiilor de partizani.

La 21 iunie, Partidul fascist este militarizat, se creeaza „Brigazile negre mobile”. Scopul lor este clar: sa-i zdrobeasca cu orice pret pe partizani.

Dar inaintarea Aliatilor continua. Un corp italian de eliberare lupta alaturi de trupele anglo-americe; miscarea partizanilor creste ca ampolare. Vai intregi sunt eliberate, partizanii instituie adevarate posturi de frontiera cu controlul actelor. Doua 22 de ani de regim fascist au loc la sate alegeri libere.

Pentru fascism situatia este grava.

E anul 1944. Afara este iarna.

Franta este eliberata, dar Italia, de la Genova pana la Venetia, de la Bologna pana la Torino si Milano, traieste inca sub fascism.

CAPITOLUL 20

Sfarstiul fascismului si moartea lui Mussolini

Atacurile bruste si indraznete ale partizanilor se inmultesc in mod evident, in pofida ultimelor executii.

La 9 aprilie 1945, anglo-americanii pornesc in Apenini ultima lor defensiva. In cele mai multe orase din Italia de nord, economia e paralizata de greve nelimitate.

La Milano, Mussolini se instaleaza la prefectura, pe Via Monforte. Atmosfera care domneste vesteste sfarsitul regimului si ajunul dezastrului. Oameni inarmati vin si pleaca; mutilatii cer sa-l vada pe duce. SS-istii fac de garda in fata biroului sau. El monologheaza, discuta, trece de la un plan la altul.

25 aprilie, ora 8:30. Milano: ultima sedinta clandestina a Comitetului de eliberare nationala pentru Italia de sus la colegiul Salesienilor. Adunarea este hotaratoare.

Este proclamata starea de urgenta. Sunt instituite consilii de razboi si curti cu juri ale poporului. Fiecare membru din C.L.N.A.I. intelege ca, aproband publicarea articolului 5 din Decretul cu privire la administrarea justitiei, pecetluieste soartea lui Mussolini si a ierarhilor.

Articolul 5 declara: „Membrii guvernului fascist si ierarhii fascismului, facandu-se vinovati de a fi contribuit la suprimarea garantiilor constitutionale, de a fi distrus libertatile publice, de a fi creat regimul fascist, de a fi compromis si tradat destinele patriei si facandu-se vinovati de a fi condus la catastrofa actuala, sunt condamnati la pedeapsa cu moartea si, in cazuri mai putin grave, la munca silnica”.

Mai mult, se prevede ca toti fascistii Republicii din Salo, care vor prinsi cu arma in mana sau care vor incerca sa se opuna, vor fi pasibili de pedeapsa cu moartea, sentinta putand fi executata pe loc.

Facsimilul insemna si Mussolini, iar Mussolini si fascismul sunt condamnati la moarte.

Acesta reuseste cateva clipe sa se izoleze, sa scape de consilieri si atunci ii scrie Rachelei, cu creionul lui albastru cu care a insemnat atatea articole de ziar.

„Draga mea Rachele,

Iata-ma ajuns la ultima etapa a vietii, ultima pagina a cartii mele. Poate ca nu ne vom mai revedea niciodata. Te rog sa ma ierti pentru tot raul pe care ti l-am facut fara sa vreau. Stii ca trebuie sa ne ducem in Valtelina”.

In Menaggio Mussolini si ierarhii sunt cuprinsi de spaima. Puterea i-a facut sa se obisnuiasca ca intre ei si adversari sa existe rotitele multiple ale administratiei, regimente compacte, refugiul ministerelor solid aparate. Si acum iata-i in mod brutal despuatim limitati la ei insisi, cuprinsi de teama.

In primul rand, Mussolini. El stie bine ca de aici inainte nu vor mai exista retragerea inconjurata de fast intr-o insula, nici parasutisti germani. El a jucat totul pe o carte si a pierdut.

Ducele trebuie judecat de italieni. Este transportat la Germanesino. De la Germanesino, Claretta Petacci, amanta lui, este cu el. Sunt dusi la casa unor tarani, De Maria, instalati cu atentie in camera de la etajul intai, si doi partizani tineri, inarmati, raman de paza in fata usii.

27 aprilie, noaptea. Milano. La sfarsitul serii, la comandamentul Corpului de voluntari ai libertatii (C.V.L.) s-a raspandit vestea ca Mussolini a fost prins. De la 25 aprilie, articolul nr. 5 din codul justitiei, prevedea pentru el si pentru ierarhi, ca pentru orice fascist capturat inarmat, pedeapsa cu moartea. Pentru duce si ierarhi nu exista salvare.

Colonelul Valerio, nu vrea ca Mussolini sa fie predat Aliatilor, nu atat din teama de a-l vedea scapand de pedeapsa, cat din grija de independenta si din demnitate nationala.

Valerio se prezinta cu cativa partizieni la casa lui De Maria. Claretta si Mussolini urmeaza fara un cuvânt grupul partizanilor.

Dupa un drum scurt cu masina, Valerio coboara in fata portii unei vile.

„Grabiti-va – spune el – asezati-va in coltul acela”.

Mussolini priveste, cu spatele la zid, uluit. Deodata Valerio rosteste cu glas taios: „Din ordinul comandamentului general al Corpului de voluntari ai libertatii sunt insarcinat sa fac dreptate poporului italian”.

Mussolini se prabuseste pe jumatate, Claretta Petacci ii sare de gat si striga: „Nu trebuie sa moara”.

„Ramai la locul tau” – ii striga Valerio.

Ea nu se indeparteaza.

Se aude o rafala, apoi alta. Mussolini si Claretta Petacci au incetat sa mai existe. Este 28 aprilie 1945.

Doi partizani raman langa trupuri.

Valerio pleaca la Dongo, unde cei 15 ierarhi astepta in piata de-a lungul parapetului care domina lacul.

„Stanga-mprejur!” – striga comandantul plutonului.

„Foc!”

Si cad, cu trupurile chircite, acoperindu-se unii pe altii.

Cadavrele au fost ingramadite in camionul lui Valerio. Trupul lui Mussolini si al Clarettei sunt puse deasupra celorlalte. A doua zi, la 29 aprilie 1945, camionul soseste la Milano. Cele 17 cadavre sunt descarcate in Piata Loreto si aruncate pe jos, langa un garaj.

Unui partizan ii trece prin cap ideea sa spanzure cadavrele de picioare de acoperisul unui garaj, ca sa le poata privi toata lumea. Se pun tablite pe fiecare cadavru, cu numele scris cu creta.

Multimea se ingramadeste, se razbuna pe ei, multimea, o imensa multime plina de ura, sau numi curioasa, descoperind in fata acestor biete forme omenesti, reduse la starea de paiate sangerande, ca ducele si ierarhii n-au avut nici destui adepti, nici destul curaj ca sa se salveze de la spanzuratoare.

Mai tarziu, rămășițele pământești ale lui "Il Duce", sunt înmormântate în taină, de teama unor demonstrații ale credincioșilor săi suporteri și/sau epigoni.

În august 1957, la cererea văduvei sale, Benito Mussolini a fost deshumat și înmormântat lângă Predappio.

In felul acesta, la 29 aprilie 1945 se sfarseste prin violenta ceea ce la 23 martie 1919 incepuse prin violenta.

BIBLIOGRAFIE

- 1. Paolo Monelli - Mussolini, mic-burghez**
- 2. P. Nenni - Sase ani de razboi civil in Italia**
- 3. R. Paris - Istoria fascismului in Italia**
- 4. M. Vaussard - Istoria Italiei contemporane**
- 5. F. Charles-Roux - O mare misiune la Roma**
- 6. Nino Valeri - Treizeci de ani de istorie italiana**
- 7. Baron Beyens - Patru ani la Roma**
- 8. Max Gallo-Italia lui Mussolini**

CUPRINS

Capitolul 1	
Introducere	2
Capitolul 2	
Cauzele și condițiile apariției fascismului.....	3
Capitolul 3	
O tara tanara, un om tanar.....	4
Capitolul 4	
Nenorocirile razboiului victorios si nasterea fasciilor.....	14
Capitolul 5	
Umbra revolutiei.....	25
Capitolul 6	
Lunile hotaratoare.....	31
Capitolul 7	
Fascismul in stat.....	36
Capitolul 8	
Marsul asupra Romei.....	40
Capitolul 9	
Epoca ultimelor iluzii.....	43
Capitolul 10	
Riscul de a pierde tot. Afacerea Matteotti.....	43
Capitolul 11	
Intreaga putere a fascismului.....	43
Capitolul 12	
Regimul fascist: ducele.....	44
Capitolul 13	
Regimul fascist: ideologia, statul, partidul.....	45
Capitolul 14	
Jocul cel mare al lui Mussolini si razboiul din Etiopia.....	46
Capitolul 15	
Marsul asupra razboiului.....	47
Capitolul 16	
Trei ani de infrangeri.....	48
Capitolul 17	
Prabusirea fascismului si intoarcerea lui Mussolini.....	49
Capitolul 18	
Republica sociala din Salo.....	51
Capitolul 19	
Ragazul: anul 1944.....	52
Capitolul 20	
Sfarsitul fascismului si moartea lui Mussolini.....	53
Bibliografie	56
Cuprins	57